

Jaarlijksch verslag betrekkelijk de verpleging en 't onderwijs in het Nederlandsch Gasthuis voor Ooglijders met wetenschappelijke bijbladen.

<https://hdl.handle.net/1874/357050>

Arassa

HET
NEDERLANDSCH GASTHUIS
VOOR
BEHOEFTIGE EN MINVERMOGENDE OOGLIJDERS,

GEVESTIGD
TE UTRECHT.

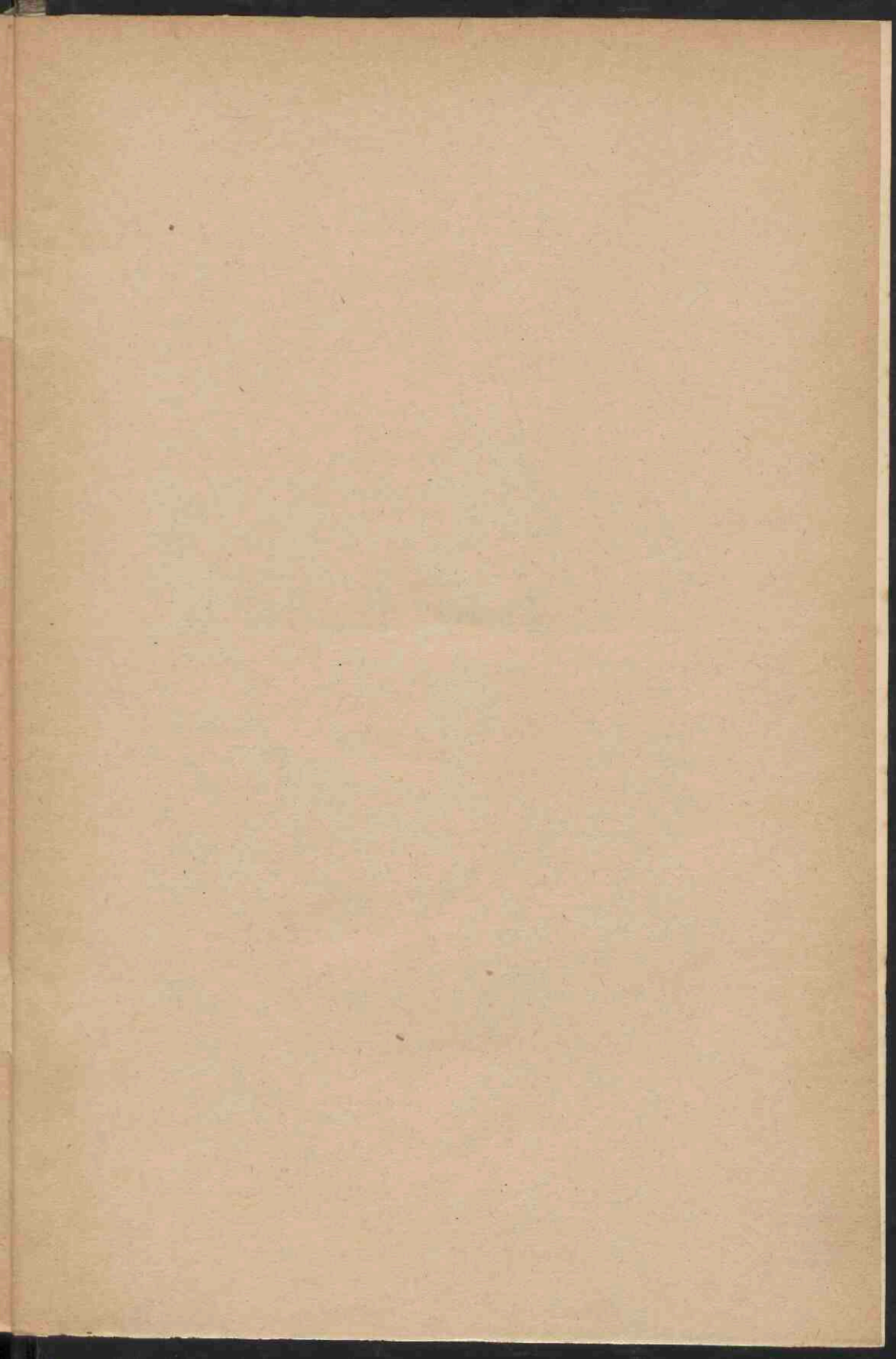
VIER-EN-DERTIGSTE JAARLIJSCH VERSLAG.

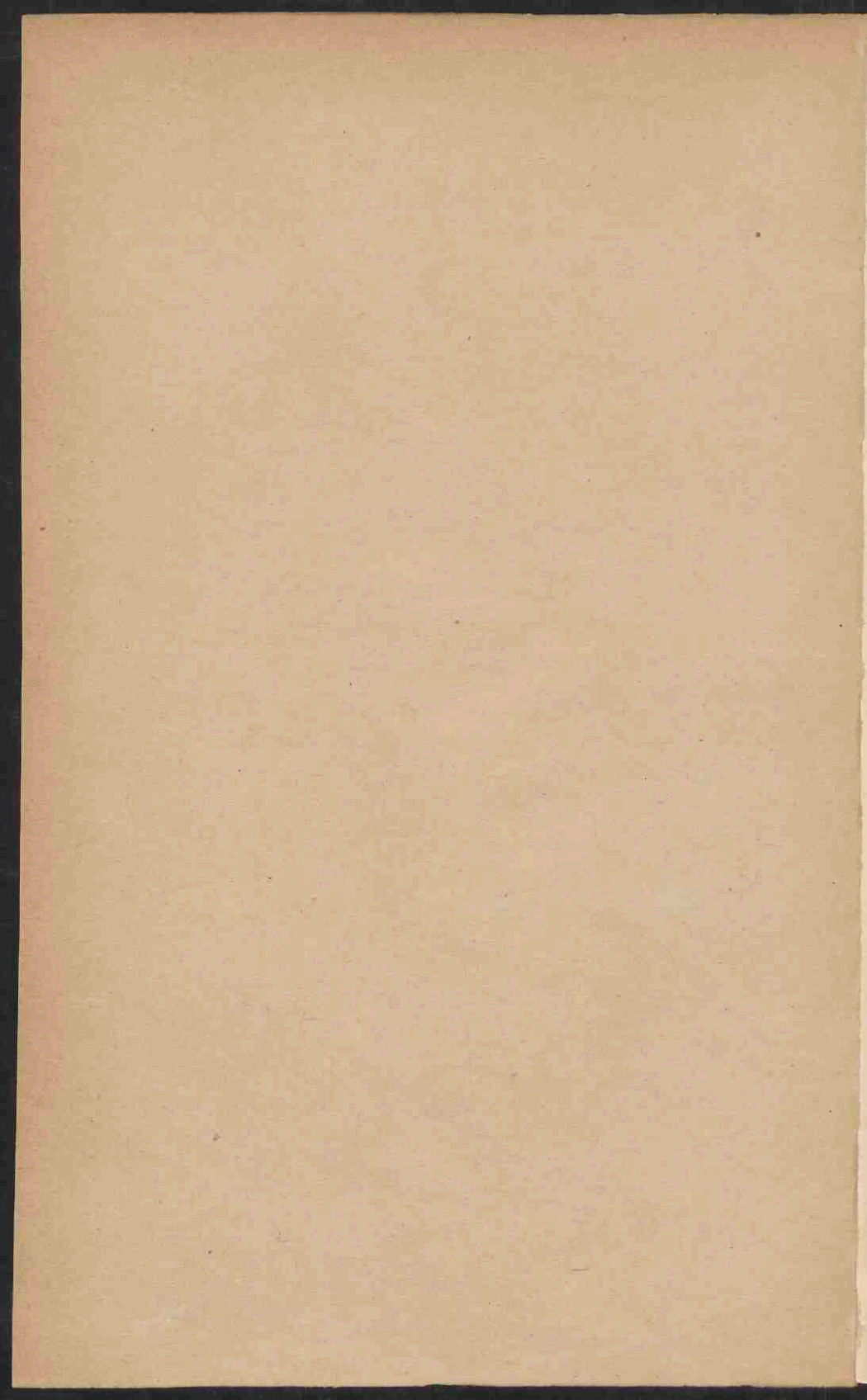
5 JUNI 1893.

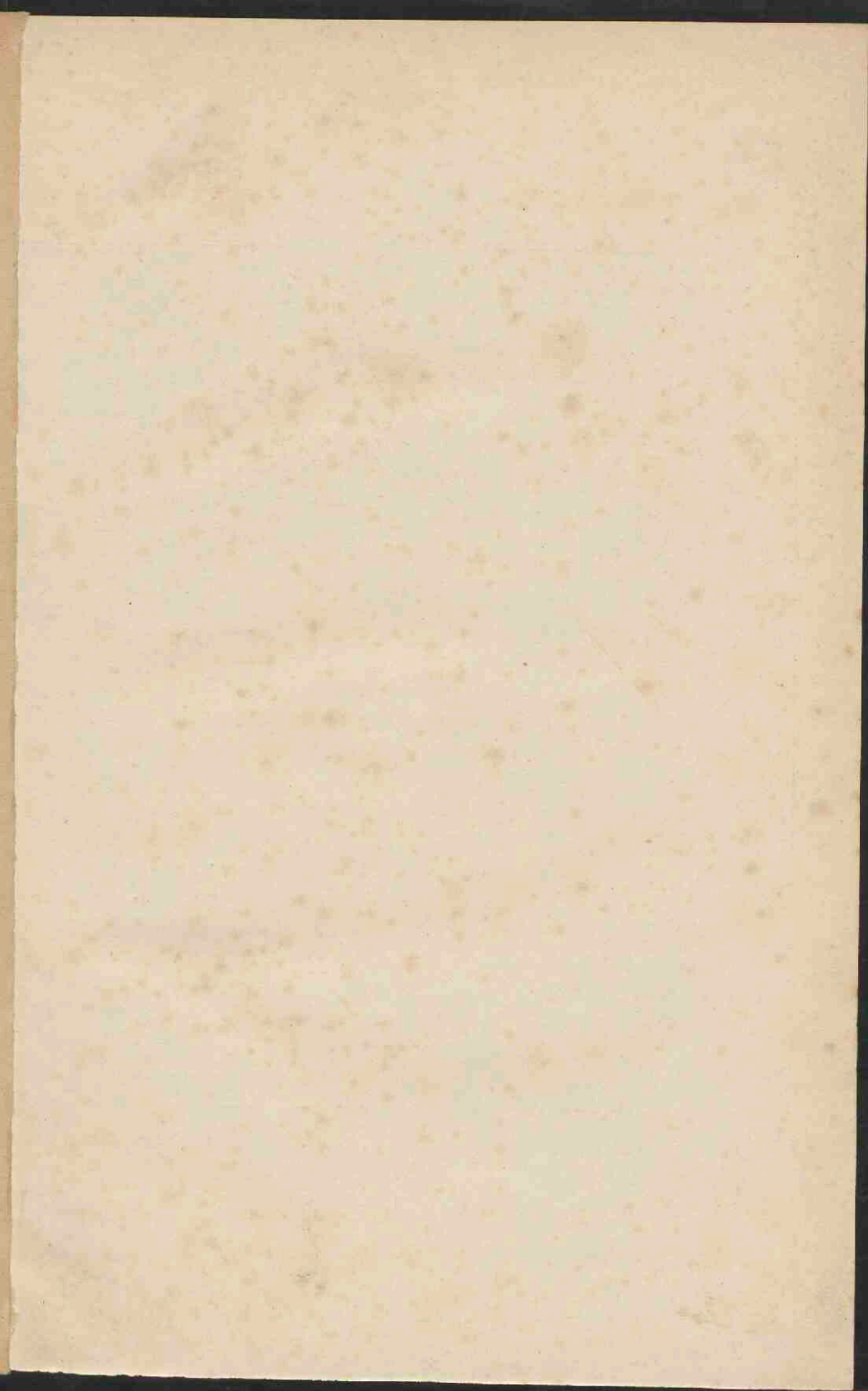
Met het 34ste nummer der Wetenschappelijke Bijbladen.

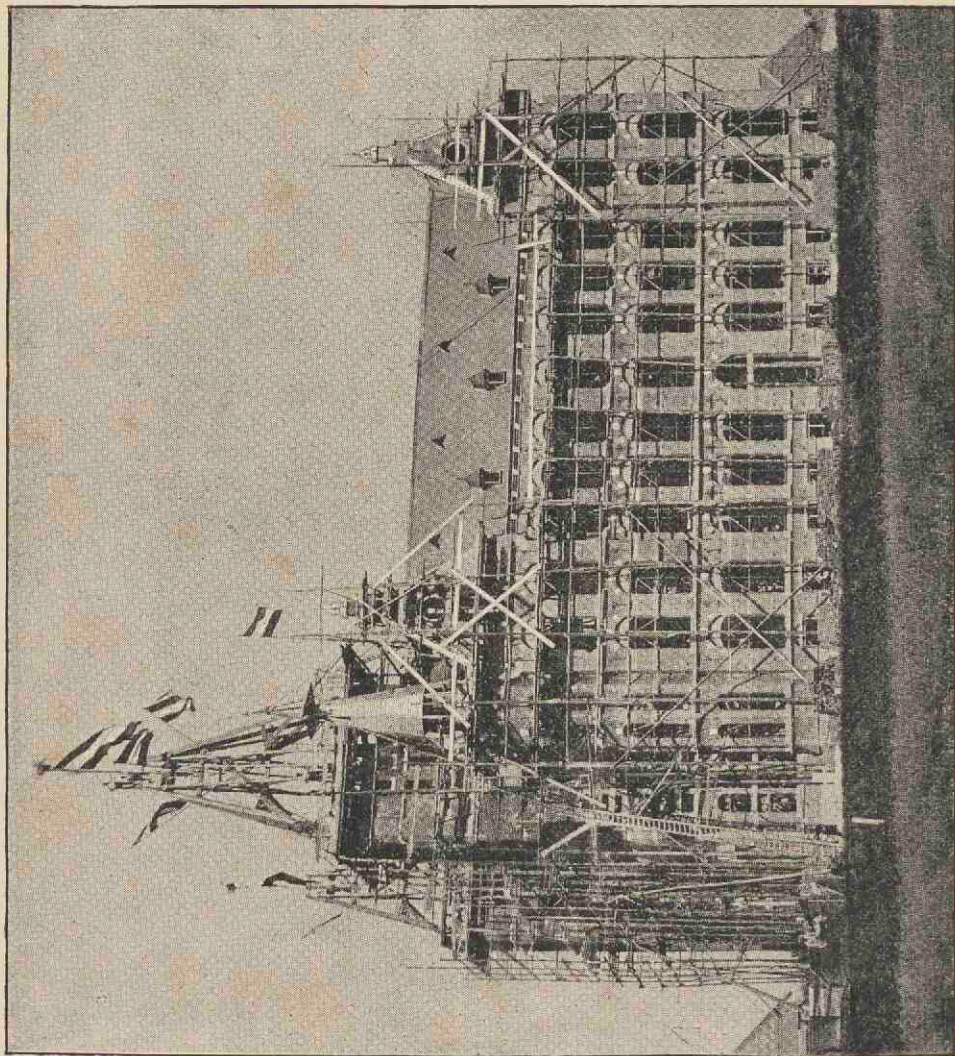
Oct.
3

~~V.V. No
Kast 71, Pl. H~~

NERLANDSCH GASTHUIS VOOR OOGLIJDERS, 5 JULI 1893.

Handwritten:
T. 1. oct. 9. 223

HET
NEDERLANDSCH GASTHUIS

VOOR

BEHOEFTIGE EN MINVERMOGENDE OOGLIJDERS,

GEVESTIGD

TE UTRECHT.

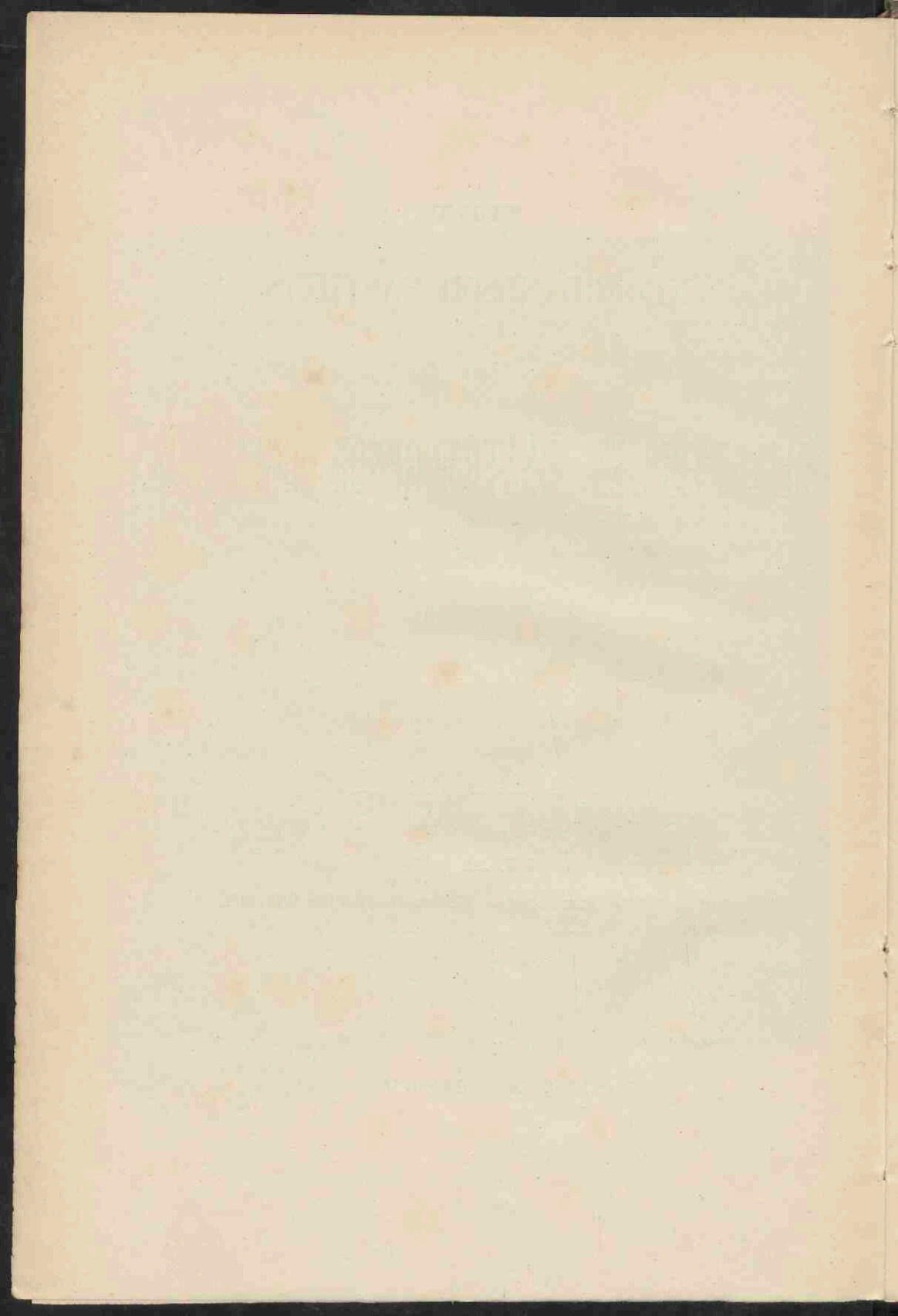
Vier-en-dertigste Jaarlijksch Verslag.

5 JUNI 1893.

Met het 34ste nummer der Wetenschappelijke Bijbladen.

Gedrukt bij J. VAN BOEKHOVEN te Utrecht.

VIER-EN-DERTIGSTE JAARLIJKSCH VERSLAG,

betrekkelijk de verpleeging en het onderwijs in HET
NEDERLANDSCH GASTHUIS VOOR BEHOEFTIGE EN
MINVERMOGENDE OOGLIJDERS, over het jaar 1892,
ter vergadering van Bestuurders, te Utrecht den
5^{den} Juni 1893 uitgebracht door den Geneesheer-
Directeur, Prof. Dr. H. Snellen.

M. H.!

De geschiedenis van het afgelopen jaar sluit zich bij die van de vorige jaren geleidelijk aan.

Het verleenen van geneskundige hulp aan behoeftige en minvermogene ooglijders werd onveranderd voortgezet, en op dezelfde wijze als vroeger werd zoowel de polikliniek als de kliniek, zooveel mogelijk, aan het geeven van onderwijs dienstbaar gemaakt.

Verandering in den gang van zaken of nieuwe uitbreiding kon niet in overweeging worden genomen, omdat de beperkte ruimte in het oude Gasthuis ons de handen bindt.

De dagen van dit gebouw, waaraan voor ons veele goede herinneringen zijn verbonden, zullen weldra geteld zijn; alles wordt voorbereid om het te doen plaats maken voor een nieuw leeven, dat eerlang met frissche kracht de vleugels

zal uitslaan, opdat de beginselen, die hier werden gegrondvest, ginds op ruimer schaal in toepassing komen.

Het terrein voor het nieuwe gebouw werd aangekocht en gereed gemaakt; de fundamenten werden als hechte grondslagen gelegd, en heeden zijn reeds de muren tot op de ontworpen hoogte verreezen. Een aanvang is gemaakt met het aanbrengen van de kap, en weldra zal het geheel zijn voltooid.

Aan den voorgeevel is ter weerszijde een gedenksteen aangebracht. De een is bestemd voor het opschrift: «Nederlandsch Gasthuis voor Ooglijders». Voor het opschrift op den tweeden steen wordt een korte vorm gezocht om uit te drukken «dat F. G. Donders en Neerland's mildheid hier dankbaar worden geëerd».

Bij den bouw hebben we tot hiertoe niet dan voorspoed gehad. De grondslag voldeed aan de verwachting, zooals die op grond der boringen was voorzeggd. Het buitengewoon drooge voorjaar kwam aan het metselwerk ten goede. De opleevering van het tijdig bestelde materieel heeft geene vertraging ontmoet. Ten allen tijde hadden we het voorrecht ons te mogen overtuigen, dat er een gewenschte samenwerking bestaat tusschen ontwerper, aannemer en opzichters. We hebben het geluk gehad in hen mannen te vinden, die er roem op dragen dat hun naam nauw verbonden zal zijn aan-deeze schoone Nederlandsche Stichting.

Een neegentigtal werklieden draagt de steenen aan en metselt en timmert met een opgewektheid, alsof elk hunner het gevoelt, dat hij een toevluchtsoord voor zich en de zijnen helpt bouwen.

Tegen kleine ongevallen heeft de verplichte verzekering reeds welkome hulp verschaft; grootere ongelukken hebben we, goddank, niet te betreuren.

Gedurende den winter werden in een ruime loods alle gebeitelde steenen bereid; kozijnen, deuren en schotten werden bewerkt. Toen nu alles gereed lag, zagen we het groote gebouw met verrassenden spoed, als uit den grond oprijzende, verschijnen.

Indien de verdere voortgang van het werk dit voorspoedig begin zal eevenaren, dan hebben we alle reeden tot dank — dank ook aan de verdienstelijke mannen, in wier handen wij de voltooiing onzer lang gekoesterde wenschen hebben gelegd.

Reikhalzend zien we uit naar den tijd, dat we het nieuwe gebouw zullen betrekken, — naar de ruime, luchtige zalen voor het onderwijs en voor de behandeling, met volleedige splitsing tusschen de poliklinische en de klinische afdeeling. Een voldoende aantal vertrekken zal 't mogelijk maken om naar eisch de lijders met hunne uiteenlopende belangen te schiften. Er zal ruimte zijn om weetenschappelijk te werken, en gelegenheid voor jeugdige artsen om zich te bekwamen, ten einde in tijds gereed te zijn om het oudere geslacht te vervangen.

Geen wonder, dat ons hart wordt getrokken naar het nieuwe gebouw, en dat we meer en meer ons beklemd gevoelen in de enge, steeds meer tekort schietende ruimten der vroegere werkplaats.

Toch moet ik dankbaar erkennen dat hier, door de hulp en bereidvaardigheid van velen, nog heel wat goeds wordt verschaft.

Want, inderdaad, meer nog dan op het gebouw, komt het aan op de geneeskundige hulp en op de verpleeging.

En van beiden heb ik alle grond tot roemen en prijzen.

De dagelijksche dienst wordt thans waargenomen door drie

geneeskundigen. Een deezer woont in het Gasthuis en is meer speciaal belast met de zorg voor de verpleegden. De verdere dienst is in twee afdeelingen gesplitst, de één voor de lijdens uit Utrecht, de ander voor die van elders.

Van elke afdeeling ziet de Geneesheer-Directeur, zooveel mogelijk, alle patiënten die voor de eerste maal zich aanmelden, en verder blijft hij beschikbaar voor alle moeilijke gevallen, waar zijn hulp of advies wordt verlangd.

In den aanvang van het afgelopen jaar waren als geneesheeren werkzaam Dr. H. SNELLEN jr., Dr. W. G. H. NAHMMACHER en Dr. T. VERWEIJ.

Dr. NAHMMACHER heeft in den loop van het jaar, nadat hij anderhalf jaar bij ons was werkzaam geweest, ons verlaten om te Weenen het onderwijs van Prof. FUCHS te gaan volgen. Bij de snelle ontwikkeling van ons vak geeft elke school eigenaardige verschillen te zien, en tot eene volledige ontwikkeling wordt het noodig het onderwijs aan meer dan een school 'n tijd lang te volgen.

Uit hetzelfde gezichtspunt stellen we er prijs op dat artsen van elders bij ons komen werken. Met ingenomenheid begroetten we daarom als opvolger van Dr. NAHMMACHER den leerling van Prof. SAEMISCH te Bonn, Dr. E. KRÜGER, die gedurende twee jaren aan de Academische Kliniek te Bonn als eerste Assistent was werkzaam geweest. Met belangstelling merkt hij op wat hier nieuw voor hem is, en evenzeer is het ons ten bate, als wij door hem op verschillen van opvatting worden opmerkzaam gemaakt.

Het hooge nut van internationale wrijving werd ook door DONDEERS erkend. Menig keer sprak hij er van, hoe zijn eerste buitenlandsche reis — een bezoek aan Londen en Parijs — van groote beteekenis voor zijn volgend leven is

geworden, en hoe ook die reis middelijk de aanleiding is geworden tot stichting van een Gasthuis voor Ooglijders.

De opgedane ervaring wekte in hem het verlangen om de voordeelen van eene weetenschappelijke reis ook aan anderen te verschaffen. En toen aan DONDERS op zijn jubilee de beschikking over een belangrijk fonds werd verstrekt, verbond hij daarom het doel om Nederlandsche jeugdige geneesheeren, bij voorkeur Assistenten van het Gasthuis voor Ooglijders of van het Physiologisch Laboratorium te Utrecht in staat te stellen buitenlandsche scholen te bezoeken.

Ditmaal viel dit voorrecht ten deel aan Dr. VERWEIJ.

Na het vertrek van Dr. VERWEIJ werd zijn betrekking in het Gasthuis tijdelijk waargenomen eerst door Dr. C. D. OUWEHAND en daarna door den Heer J. M. CROCKEWIT, die verzocht hadden voor korten tijd als Volontair-assistenten bij ons werkzaam te zijn. Hunne hulpvaardigheid en vriendelijke diensten zijn door ons zeer gewaardeerd, en teevens zal voor hen — welke richting zij ook verder mogen volgen — de meerdere ervaring in oogheelkunde van groot nut kunnen zijn.

Thans is, sedert December 1892, de plaats van Dr. VERWEIJ ingenomen door Dr. W. KOSTER GZN, die gedurende drie jaren zich aan klinische vakken had gewijd. Met ijver en belangstelling wijdt hij zich thans aan de oogheelkunde, ten bate van ons Gasthuis. Veelzijdige klinische ontwikkeling komt ook op dit gebied zeer te stade.

Naast de geneeskundige hulp heeft een belangrijk aandeel in de behandeling der ooglijders de dagelijksche ziekenverpleeging en is 't van groot belang, deeze aan beschaafde vrouwen-handen te zien toevertrouwd.

Schier overal openbaart zich, in den laatsten tijd, bij vrouwen uit den beschaafden stand de neiging zich in

die richting een hoogst nuttige werkkring te scheppen. Ook hier te Utrecht worden pogingen in het werk gesteld om dit weldadig streeven in de hand te werken. Eene school voor ziekenverpleegsters is hier tot stand gebracht.

Deeze school telt thans een twaalfstal leerlingen. Behalve het theoretisch onderwijs, dat door verschillende Geneesheeren en Hoogleraren wordt gegeven, vinden de leerlingverpleegsters gelegenheid tot practische oefening, doordien ze achtereenvolgend ter assistentie van oudere verpleegsters in de verschillende ziekeninrichtingen voor eenigen tijd worden gedetacheerd. Ook ons Gasthuis voor Ooglijders neemt hieraan deel, en we hebben aanvankelijk alle reeden met deeze inrichting onze hooge ingenomenheid te betuigen. Als leerlingverpleegsters zijn reeds bij ons werkzaam geweest Mejufvrouwen BECKERS, BOURET, BOSSCHA en MULDER. Thans hebben we het voorrecht bij de verpleeging te worden bijgestaan door Mejufvrouwen CRAMER en VAN OVEN. Onze patiënten stellen hare liefdevolle behandeling op hoogen prijs en ook wij zelve waardeeren het zeer bij operatiën en verdere behandeling over beschaafde assistentie te mogen beschikken.

Het eenige bezwaar, dat we hierbij alsnog hebben ontmoet, is de te snelle afwisseling van het personeel. Verder blijkt het van belang, dat aan het hoofd der verpleeging eene oudere pleegzuster blijft aangesteld, die de jongeren instrueert en die op den duur de werkzaamheden der verpleeging bestuurt. We waren te deezen opzichte, na eenige minder bevredigende proefnemingen, op uitsteekende wijze geslaagd, seedert we in Aug. 1891 als blijvende verpleegster Mej. JACOBA P. GORI aan ons Gasthuis zagen verbonden. Zij was de dochter van wijlen onzen Collega Dr. M. W. C. GORI, Geneesheer en Oogarts te Amsterdam. Met hare vriendelijke zachte natuur en met de deegelijke opvoeding, die zij had

genoten, was ze bij ons in den waren zin de rechte persoon op de rechte plaats. Maar, helaas, na eene korte ziekte werd zij den 8sten Januari 1893 door den dood ons ontrukkt. Bij ons allen blijft hare nagedachtenis in dankbaar aandenken.

We mogen ons vleien dat mettertijd eene der leerlingpleegzusters, wier hulp we thans reeds hebben leeren waardeeren, na het eindigen van den leertijd, voorzien van een Diploma van de Utrechtsche verpleegingschool, als Hoofdverpleegster voor langeren tijd deze opengevallen plaats zal willen inneemen.

Intusschen wordt hierin met groote toewijding voorzien door onze verdienstelijke Directrice, Mevrouw JÄGER—VAN DER CHILS. De zorg voor de instrumenten — eene zaak van groote beteekenis — wordt door haar met uitnemende nauwgezetheid behartigd, en evenzeer de leiding der leerlingpleegzusters. Onze Stichting blijft, ten allen tijde en in elke richting, veel aan hare goede zorgen verplicht.

Ook nog in andere opzichten mag ons Gasthuis zich in vriendelijke vrouwenhulp verheugen. Een moeielijk vraagstuk is 't, om ooglijders tijdens de verpleeging bezig te houden. Een vriendelijke toespraak en een met welluidende stem voorgelezen onderhoudend verhaal is dan een ware weldaad. Eenige Utrechtsche Dames hebben welwillend aangeboden hierin te voorzien. Ook namens onze verpleegden spreek ik hier een hartelijken dank uit aan de Dames VOET, GREVE, v. MANSVELD, KORTEWEG, TER MEULEN en THOE SCHWARTZENBERG EN HOHENLANDSBERG. We blijven onze ooglijders in hare gewaardeerde sympathie aanbeveelen.

De kinderen zijn gemakkelijk met speelgoed bezig te houden. Eene welkome toezending ontvingen we door de

familie van wijlen Mevrouw de Wed. H. J. ROJJAARDS—SWELLENGREBEL; ook andere geschenken van boeken en kleeren werden met dankbaarheid aanvaard.

De grootste verplichting blijft ons Gasthuis steeds houden aan de beide Dames-Commissiën, die in 1890 met grooten ijver, geen moeite en opoffering te veel achtende, alom in den lande aan de Nederlandsche Dames eene oproeping hebben gericht tot inschrijving van giften, terwijl tevens door het houden van een met ongekend schoonen uitslag bekroonde Fancy-Fair aan stad- en landgenooten gelegenheid werd gegeven om van belangstelling in ons Gasthuis te doen blijken ¹⁾).

Op gevaar af, van hier in te grijpen op het gebied van den Secretaris-Rentmeester kan ik niet nalaten ook mijn persoonlijke waardeering hier te betuigen, dat Mevrouw BRIGHAM, onze zeer belangstellende Bestuurderesse, de goedheid heeft de Fancy-Fair wél te willen continueeren. De overgeblevene artikelen worden nog steeds ten bate onzer Stichting verkocht, terwijl dan het verkochte door nieuwe geschenken wordt aangevuld. Bij eene verloting van overgeblevene schilderijën werd zij door de vriendelijke hulp van Mevrouw MERKUS—CALKOEN bijgestaan. Ook hiervoor onzen hartelijken dank!

Onze reekening en verantwoording zal nog van meerdere hooggewaardeerde giften gewagen, waarbij ik mijn persoonlijken dank heb te brengen aan eenige herstelde ooglijders, die wenschten hunne armen lotgenooten in hun geluk te doen deelen.

¹⁾ 31ste Verslag, blz. 27.

Op de lijst van gewaardeerde schenkingen vermeldt ons de Secretaris een aanzienleke gift van Mevr. DONDERS—HUBRECHT; bovendien hebben we H.Ed. te danken voor twee belangreke portretten van DONDERS: een daguerrotype op ongeveer 24-jarigen leeftijd en een door haar zelve geschilderde copie van een portret op ongeveer 40-jarigen leeftijd. Historisch zijn beide van groot belang, omdat ze voor het nageslacht het beeld van den grooten man in zijn verschillende levensphasen helpen bewaren.

Een verdere herinnering aan de groote nagedachtenis van DONDERS heeft ons Gasthuis te danken aan de Ned. Maatschappij tot Bevordering der Geneeskunst.

In hare Algemeene Vergadering van Juli 1890, hier ter stede gehouden, werd besloten *«dat de Maatschappij pogingen in het werk zou stellen tot het oprichten van een gedenkteeken voor F. C. DONDERS.»* Aan het Bestuur werd de uitvoering van dit besluit opgedragen, dat door den Beeldhouwer J. KELLER een marmeren buste heeft doen vervaardigen met het doel, die aan het Nederlandsch Gasthuis voor Ooglijders te schenken, ter plaatsing in het nieuwe gebouw.

Op den 1sten April 1893 had de plechtige overdracht plaats.

Door de Regenten was eene Vergadering belegd om het Bestuur van de Maatschappij t. B. d. G. te ontvangen. Tevens waren daarbij genoodigd H.H. Curatoren, Rector en Secretaris van den Academischen Senaat en Rector en Abactis van het Studentencorps.

Na een woord van verwelkoming van den Voorzitter van Regenten hield de Voorzitter der Maatschappij, de Heer Dr. H. P. KAPTEYN van Abcoude een reede, die hij besloot met een woord van dank, dat ons Bestuur het geschenk met welwillendheid heeft willen ontvangen. *«Moge deeze buste,*

«ook wanneer ze eenmaal hare blijvende plaats zal hebben ingenomen door allen, die dat gebouw zullen binnentreden, «steeds met eerbied worden aangestaard, en moge het voor «hen eene voortdurende aansporing en opwekking zijn, om «te trachten de voetstappen van den grooten meester te «drukken, en hem zoo mogelijk (want slechts voor weinigen «is dit weggelegd) te eevenaren.»

De Voorzitter van Regenten dankte voor het kostbare geschenk, dat aan «Regenten dierbaar zal zijn *en* wegens de «persoon, die het voorstelt, *en* wegens de zijde van welke het komt.» Met verdere woorden van groote waardeering droeg hij de zorg voor de buste op aan den Geneesheer-Directeur, die met ingenomenheid deze opdracht heeft aanvaard. — «Dankbaar», zoo eindigde hij, «ben ik dat dit «hooggewaardeerde geschenk door U werd opgedragen aan deze «Stichting, aan welker hoofd ik de eer heb te staan, en waaraan «ik met hart en ziel mijne beste krachten wil blijven wijden.»

Voorloopig is de buste geplaatst in de vestibule van het oude Gasthuis. Bij den nieuwen bouw zal voor een doelmatige plaats worden gezorgd. Moge het beeld daar tot verre tijden er aan herinneren hoe DONDERS door de geneeskundigen werd geeerd; en er toe aansporen om voort te gaan op den door DONDERS gewezen weg, die het belang van hulpbehoevende lijdens in overeenstemming wist te brengen met de eischen van onderwijs en van wetenschap.

Door de welwillende tusschenkomst van den Hoogleeraar TILANUS te Amsterdam werd onze Bibliotheek verrijkt met een 100-tal boekdeelen, zijnde de doubletten van de oogheekundige werken uit de Bibliotheek van het Genootschap ter bevordering van natuur-, genees- en heekunde te Amsterdam. Hierbij zijn veele werken van groot historisch belang, die in

onze verzameling ontbraken, en voor ons dus van groote waarde zijn. Ook hier herhalen we onzen waardeerenden dank.

Onze Bibliotheek verkreeg verder een belangrijke aanwinst door een geschenk van onzen Meede-regent Dr. M. IMANS, zijnde de Dictionnaire encyclopédique des Sciences médicales, uitgegeeven onder directie van DECHAMBRE: een honderdtal boekdeelen, bevattende een alphabetische reeks van monographiën over de verschillende onderdeelen der geneeskunst. Bij het steeds meer erkend verband der oogheekunde met de andere takken der geneeskunst, is deze Encyclopédie een onschatbare vraagbaak ook voor den specieel oogheekundige.

In verband met de verzameling van boeken, die DONDERS ons heeft nagelaten, en andere vroegere geschenken, mogen we van onze Bibliotheek verwachten, dat ze zal meedewerken om ons Gasthuis eene ver-reikende belangstelling waardig te maken.

Bij de uit den aard der zaak kostbare exploitatie van ons Gasthuis is het alsnog niet mogelijk zoovele lijdens *kosteloos* te verpleegen, als we zulks uit een liefdadig gezichtspunt wél zouden wenschen. Hoogelijk hebben we 't daarom te waardeeren dat veele gemeenteleke-, kerkeleke en andere genootschappeleke Besturen voor de patiënten, die wij kosteloos behandelen, de reiskosten en de verpleegingskosten, à *f* 4.— daags, voor hunne reekening willen neemen. Op andere plaatsen neemt de particuliere liefdadigheid deeze belangen voor hare zorg.

Met ingenomenheid hebben te vermelden dat te Enschede door onzen geachten Correspondent, Dr. A. KOSTERS, met eene gift van *f* 1000.—, ter gelegenheid van zijn jubilee, een fonds is gesticht met het doel om voor de renten daar-

van onvermogene lijdens in de geleegenheid te stellen naar Utrecht te gaan.

Moge dit schoone voorbeeld ook elders navolging vinden!

Reeds in het vorig Verslag had ik geleegenheid te vermelden dat bij het ontwerpen van de plannen voor den nieuwen bouw de vraag moest worden beantwoord, of de hoorzalen er op ingericht zullen worden om geschikt te zijn voor het volleedig Universitair oogheekundig onderwijs. De wenschelijkheid daarvan werd door ieder erkend; maar hiermeede zal eene grootere uitbreiding van het gebouw worden vereischt, zóó zelfs dat ons kapitaal daardoor geheel zal worden geabsorbeerd. Hoe in dat geval de exploitatiekosten te dekken?

Op mijn voorstel zijn hieromtrent onderhandelingen geopend tusschen H.H. Curatoren der Universiteit en H.H. Regenten.

Naar onze berekening zullen door opoffering van ons kapitaal onze inkomsten met *f* 5000.— worden verminderd. Een overeenkomstige som zouden de Curatoren minstens behoeven, om zelve in Universiteitsklinieken te voorzien. De ervaringen te Leiden hebben dit duideljik getoond.

Van deeze beschouwing uitgaande zijn Curatoren en Regenten overeengekomen aan de Regeering een reegeling voor te stellen, waarbij, tegen eene vergoeding van *f* 5000.— 's jaars de lokaliteiten, hulpmiddelen en verder materieel voor het Universitair oogheekundig onderwijs zullen worden geleeverd.

Deze onderhandelingen hebben tot het gewenschte doel geleid en een overeenkomstig contract is op den 24 Februari ll. door beide partijen geteekend, en aangegaan voor den tijd van vijf jaren, met de bepaling dat, buiten tijdige opzegging, dit contract telkens zal worden gecontinueerd.

Deze overeenkomst treedt in werking op den 1sten October

1893. Teegen dien datum zullen dus de lokaliteiten, die door Curatoren voor het Universitair onderwijs in oogheelkunde waren beschikbaar gesteld, moeten worden ontruimd, en zal het Bestuur van het Gasthuis voor Ooglijders daarin hebben te voorzien. Voor zooverre het nieuwe gebouw alsdan nog niet gereed zal zijn, zal er in het oude Gasthuis daarvoor ruimte moeten worden gemaakt.

Wèl heeft vroegere ervaring geleerd, dat zulks, op den duur, voor den gang van zaken in het Gasthuis overweegende bezwaren veroorzaakt; maar als tijdelijke overgangsmaatregel zal zulks ongetwijfeld, bij goeden wil en bij inschikkelijkheid beiderzijds, wèl kunnen worden gevonden.

Door deeze overeenkomst met 's lands Regeering zal onze Stichting *allerminst* ophouden eene inrichting van liefdadigheid te zijn.

Het is duidelijk dat de toelage der Regeering geenszins in staat is om in alle exploitatiekosten te voorzien. Neen, de toegezegde toelage van / 5000.—, zooals dit ook in het contract wordt aangeduid, bedoelt te zijn een vergoeding voor de hoogere uitgaven, die, bij de noodzakelijk geworden grooteren bouw, de exploitatie zullen drukken, en teevens ter bekostiging van materieel en hulpmiddelen, die door het Bestuur van het Gasthuis ten behoeve van het onderwijs moeten geleverd worden.

Onze Stichting blijft dus eene philanthropische Inrichting, steunende en vertrouwende op de Nederlandsche mildheid.

Als zoodanig blijven we haar aanbeveelen in de liefdevolle zorg van Regenten en Bestuurders, en evenzeer vragen we bij voortdoring de behartiging harer belangen aan Correspondenten en verdere belangstellenden, die van den beginne af hebben getoond een warm hart te wijden aan de Stichting van DONDEERS.

Omtrent de statistiek heb ik te vermelden, dat zich in het verlopen jaar 3853 patiënten hebben aangemeld, en wel 2105 mannen en 1748 vrouwen.

Het aantal consulten bedroeg 23649, d. i., verdeeld over 310 werkdagen, ruim 76 per dag.

Er zijn 444 patiënten verpleegd geworden (247 mannen en 197 vrouwen) met 8251 verpleegdagen; bijgevolg gemiddeld 22 per dag, met gemiddeld 18 verpleegdagen voor ieder.

Evenals in de vorige jaren vinden we alle kerkgenootschappen vertegenwoordigd, ongeveer in dezelfde verhouding als hunne talrijkheid in den lande:

2423 Protestanten.

1230 Roomsch-Catholieken en Oud-Catholieken.

139 Israëlieten.

16 Onbekend.

Ten opzichte van de herkomst der lijdens was de verdeling in 1892 als volgt:

Stad Utrecht	1839	behandelden	42	verpleegden
Provincie Utrecht	598	»	69	»
» Z.-Holland	447	»	42	»
» Gelderland	315	»	73	»
» N.-Brabant	254	»	87	»
» N.-Holland	250	»	43	»
» Overijssel	94	»	46	»
» Zeeland	25	»	16	»
» Limburg	22	»	15	»
» Drenthe	16	»	5	»
» Friesland	15	»	4	»
» Groningen	4	»	0	»
Buitenland	4	»	2	»
Totaal	3853	»	444	»

In 1892 zijn 10 patiënten kosteloos verpleegd met 167 verpleegdagen.

In klasse B, tegen betaling van f 2.— per dag werden 17 patiënten opgenomen, met 252 verpleegdagen.

De ruimte voor opname in deze klasse was in den laatsten tijd meer beperkt, omdat thans twee onzer kleinere kamers bestemd zijn voor verblijf onzer pleegzusters.

Wanneer in het nieuwe Gasthuis meerdere afzonderleke kamers beschikbaar zullen zijn, zal het aantal van deze zeeker toeneemen.

Ik acht het zelfs gewenscht, dat er een derde rubriek aan toegevoegd worde, waar de geneeskundige behandeling wél evenzeer kosteloos zal blijven, maar waar voor verpleeging f 3.— per dag wordt betaald.

Er zijn toch tal van patiënten, die met geheel onvermogens niet gelijk zijn te stellen, maar die niet in staat zijn de kosten van privaatwoning en van geneeskundige behandeling te betalen.

Door deezzen maatregel zal de kleine burgerij gebaat worden, en teevens zullen die hoogere verpleegingskosten eenigermate een teegenwicht vormen teegen de hoogere kosten van exploitatie, die in het groote gebouw noodzakelijk zullen worden vereischt.

VIER-EN-DERTIGSTE JAARLIJKSCH VERSLAG,

omtrent het geldelijk beheer van de Vereeniging „HET NEDERLANDSCH GASTHUIS VOOR BEHOEFTIGE EN MINVERMOGENDE OOGLIJDERS,” over het jaar 1892, uitgebracht door den Rentmeester-Secretaris Mr. D. Ragay, namens Heeren Regenten, ter Vergadering van Bestuurderen op 5 Juni 1893.

Ingevolge de voorschriften onzer Statuten, voldoen wij ook thans wederom aan de op ons rustende verplichting om U een Verslag te geven omtrent den finantiëelen toestand onzer Vereeniging, de wijze waarop het geldelijk beheer gevoerd is, en de daardoor verkregen uitkomsten.

Als grondslag daarvoor dient de Rekening en Verantwoording der verschillende fondsen, en wij hebben de eer U deze — het jaar 1892 betreffende — over te leggen.

Uit deze rekeningen kunnen wij het volgende mededeelen.

Sloot in het jaar 1891 de gewone rekening met een na-deelig saldo, zoo kan over 1892 niet worden medegedeeld dat er een voordeelig saldo is, maar toch is in den loop van 1892 het nadeelig saldo verminderd, zoodat de rekening *f* 1794.97 nadeelig saldo aanwijst, tegen *f* 2217.46^s in 1891.

Eenige vooruitgang is dus hieruit waar te nemen.

De uitgaven hebben ongeveer *f* 1400.— minder bedragen.

Het onderhoud der gebouwen, waarvoor in 1891 *f* 1192.20 werd besteed, vorderde in 1892 slechts eene uitgave van *f* 495.82.

Ook het Hoofdstuk «Tractementen enz.» is ongeveer *f* 800.— lager, en dat van «Voeding en verwarming» *f* 200.—, «Onderwijs» *f* 125.—. Daarentegen zijn het 6de, 7de en 8ste Hoofdstuk, respectievelijk *f* 100.—, *f* 500.— en *f* 150.— hooger.

De ontvangsten hebben ongeveer *f* 700.— meer bedragen.

Het bedrag aan Verpleeggelden ontvangen is hooger: de klasse B à *f* 2.— per dag telt aanmerkelijk minder verpleegdagen dan in 1891; die à *f* 1.— per dag zijn echter met ongeveer 900 toegenomen.

Aan bijdragen werd meer ontvangen, doch deze vermeerdering is helaas geene werkelijke aanwas der jaarlijksche giften, maar wordt veroorzaakt door de bijdragen uit Friesland over 1891, die bij het sluiten der rekening over dat jaar nog niet waren ontvangen, en dus op 1892 moesten worden verantwoord.

Niettemin mag toch met dankbaarheid worden geconstateerd, dat de bijdragen in het algemeen niet sterk zijn achteruitgegaan.

Vielen door sterfgeval en bedanken enkele weg, de toetreding van nieuwe begunstigers herstelde het evenwicht en dezen nieuwe begunstigers wordt daarom voor hun steun oprechten dank gebracht.

Vormen de bijdragen tot heden een onmisbare bron van inkomsten, om te blijven voldoen aan den bestaanden regel tot verpleging tegen eene geringe vergoeding, hoeveel te meer zal die in de toekomst noodig zijn, wanneer het bewonen van ons nieuwe gebouw, ontwijfelbaar de kosten der exploitatie moet verhoogen.

De bijdragen kwamen geregeld binnen, dank de ijverige bemoeiingen van de Commissiën en Correspondenten.

Spraken wij hierboven een woord van dank tegenover de

II. De Uitgaven bedroegen:

	1891.	1892.
1. Aan nadeelig saldo vorig jaar . f	495.04	f 2217.46 ^s
2. » onderhoud van gebouwen. -	4192.20	- 495.82
3. » grond- en andere belastingen -	494.44	- 494.37
4. » tractementen, loonen enz.:		
a. » geneeskundig personeel. . . -	1791.67 ^s	- 1050.—
b. » administratief personeel. . . -	875.—	- 775.—
c. » dienstpersoneel -	1528.38	- 1549.80
5. » voeding, verwarming enz. -	7647.79	- 7409.85
6. » kleeding en meubilair . . . -	1553.62 ^s	- 1649.98 ^s
7. » kosten van beheer -	838.10 ^s	- 1354.32
8. » chemicaliën en instrumenten -	1788.44	- 1610.56 ^s
9. » onderwijs -	180.39 ^s	- 53.70
10. » voordeelig saldo -	—	- —
	<hr/>	<hr/>
	f 18085.06	f 18360.87 ^s

Deze rekening sluit derhalve met een nadeelig saldo van f 1794.97.

Het aantal verpleegden was 19 meer dan in 1891: dat der verpleegdagen, waarvoor vergoeding werd genoten 559.

De verpleeggelden zijn berekend tegen:

f 2.— per dag voor	252	verpleegdagen.
- 1.50 » » »	—	»
- 1.— » » »	7826	»
Gratis »	167	»

Alzoo te zamen 8245 verpleegdagen.

Van de verpleegdagen moeten alsnog worden betaald 48 dagen à f 1.— en f 0.90 aan verschotten.

Over 1891 werd een bedrag van f 18.61 ontvangen.

De kosten van verpleging kwamen ten laste van:

voor eigen rekening.	223*	lijders met 3470 verpleegdagen.
voor rekening van spoorweg-maatschappijen. 11	" "	204 "
" " " particulieren 26	" "	529 "
" " " gemeentebesturen 49	" "	1206 "
" " " diaconiën en armbesturen. 106	" "	2222 "
" " " liefdadigheidsstichtingen. 19	" "	447 "
terwijl kosteloos werden opgenomen. 10	" "	167 "
Totaal		444 lijders met 8245 verpleegdagen.

Aan het slot onzer mededeelingen betreffende de rekening voegen wij een woord van dank aan Mevrouw de Directrice, die met steeds onverflauwden ijver en toewijding hare zorgen aan het Gasthuis blijft wijden.

De adjunct-directrice, de dames ziekenverpleegsters en het personeel, staan haar in alles lofwaardig ter zijde.

In ons vorig verslag deelden wij mede, dat weldra tot de aanbesteding van ons nieuwe gebouw zou kunnen worden overgegaan op het terrein daartoe van den Heer Mr. C. DE WILDE aan de Bleijenburgstraat aangekocht, en dat middelen werden beraamd om een deel der hoogere bouwkosten dan waarop was gerekend en waarvoor genoegzame fondsen in het Bouwfonds aanwezig waren, te vinden op andere wijze.

De aanbesteding van het nieuwe Gasthuis had plaats op 20 Augustus 1892.

Ingeschreven werd door:

R. DIKS, Utrecht	f 162,924.—
M. VAN DER SPEK, Rotterdam	- 159,997.—
A. K. KOOLHAALDER, »	- 148,980.—
CORN ^s . VAN STRAATEN, Utrecht	- 148,700.—

* Hieronder waren 12 lijders à f 2.— per dag, met 252 verpleegdagen.

K. J. KALT, Ureterp	- 148,240.—
W. A. G. JANSSEN, Utrecht	- 147,550.—
J. VAN RINK & W. WISSING, { Oosterbeek en { Amsterdam }	- 145,550.—
B. KRIJNEN, 's Gravenhage	- 143,720.—
A. VERSCHUREN, Bussum	- 141,840.—
J. BIJLAARD, Hilversum	- 140,200.—
W. H. WESTERHOUT, Utrecht	- 139,490.—
F. W. GEURDEN, Apeldoorn	- 138,179.—
CHR. WEGERIF, »	- 137,900.—
Gebr ^s . KOUDJIS, Doorn.	- 133,924.—
A. C. PAARDEKOOPER, 's Gravenhage	- 132,560.—

Na verschillende informatiën werd door Regenten besloten, den bouw te gunnen aan den Heer CHR. WEGERIF, te Apeldoorn, voor de som van *f* 137,900.—.

Deze begon zoo spoedig mogelijk met de grondwerken, om nog voor den winter met de fundamenten gereed te zijn en het werk werd daarna ijverig en geregeld voortgezet, zoodat op den oogenblik reeds een groot gedeelte der kap op het gebouw geplaatst is.

Voorts werd het contract afgesloten met de Maatschappij «Eisierwerk Kaiserslautern» te Kaiserslautern, die de centrale verwarming zal aanleggen.

Al de daarvoor benoodigde werken zullen een bedrag van *f* 14,835.— vorderen.

Hoewel in dit jaar tot stand gekomen, kan toch reeds nu worden vermeld, dat de Heer Mr. C. DE WILDE kosteloos aan onze Vereeniging heeft afgestaan eene strook grond breed 2 meter, langs de oostzijde van het nieuwe gebouw. Deze strook was oorspronkelijk tot straat bestemd. Nadat was

gebleken dat evenwel een straat van 10 meter, als gelegen langs den spoorwegdijk, niet vereischt werd en 8 meter voldoende was, werd de breedte daarop teruggebracht.

Aan den Heer DE WILDE wordt voor zijn geschenk met ingenomenheid ook hier dank gebracht.

De inwendige inrichting van het nieuwe gebouw is onder meer vooral ook daardoor kostbaarder geworden, dat moest worden gezorgd voor geschikte lokalen, ten dienste van het Universitair onderwijs.

Deze omstandigheid heeft aanleiding gegeven tot onderhandelingen met Heeren Curatoren der Rijks-Universiteit en Z. E. den Minister van Binnenlandsche Zaken, om uit 's Rijks middelen een subsidie te bekomen, tot dekking der meerdere kosten, van renteverlies enz.

Deze onderhandelingen zijn met goeden uitslag bekroond, en aan ons Gasthuis is een jaarlijksch subsidie van f 5000.—, voorloopig voor 5 jaren, toegestaan.

Het desbetreffende contract kan telkens wederom worden verlengd.

Als Bijdragen van Begunstigers werden door tusschenkomst van Heeren Correspondenten en Secretarissen van plaatselijke Commissiën ontvangen:

	Als giften in eens.	Als jaarlijksche giften.
Dr. A. H. C. VAN DRIEL, Amersfoort		f 53.50
OTTO VAN DER VIES, Amsterdam		- 182.50
J. VLAANDEREN, Geneesheer, Apeldoorn		- 11.—
Dr. I. I. HOMOET, Arnhem en omstreken		- 415.—
Mej. A. VOORTHUIJSEN, Baarn		- 70 —
Dr. J. VERSTEEG, Barneveld		- 2 50
Mej. HELENA HINLOPEN, Beek		- 60.—

	Als giften in eens.	Als jaarlijksche giften.
Dr. C. A. L. JACOBSE BOUDEWIJNSE, Bennekom		f 10.—
C. E. REVERS, Arts, Bergen op Zoom		- —.—
Dr. A. J. W. VAN ANROOIJ, Zalt-Bommel		- 24.—
Dr. A. H. KUIJPER, 's Bosch, Oosterhout		- 27.50
Notaris J. J. SCHALY, Breukelen		- 40.50
Dr. I. A. VISSCHER, Brielle		- —.—
J. H. WASZINK, Arts, Delft		- 41.—
E. FABER, Arts, Deventer		- 32.50
H. C. ANDERSON, Apotheker, Dieren		- 8.—
Dr. F. DELHEZ, Dordrecht		- 191.50
Dr. G. P. E. WEDEKIND, Elburg		- —.—
Dr. J. KOMAN, Goes		- 40.—
H. W. G. KONING, Gouda		- 23.—
Dr. I. A. MOLL, 's Gravenhage		- 551.50
I. P. ISRAELS, Groningen		- 8.—
Jhr. I. W. M. VAN DE POLL, Haarlem		- 107.50
Mr. D. VAN MEURS, Harderwijk		- 12.50
Dr. L. F. DENTZ, Helmond		- 35.50
. Hengelo (Overijssel)		onder Utrecht
Dr. S. STRATINGH TRESLING, Hilversum		- —.—
Ds. A. G. VAN ANROOIJ, Kampen		- 23.—
Mr. A. J. ANDREAE, Kollum		- 10.—
Dr. JAC. BAART DE LA FAILLE, Leeuwarden		- 279.50*
B. J. KRUSEMAN, Loenen		- 10.—
I. H. SLOT, Meppel		onder Utrecht
Mr. E. FOKKER, Middelburg		- 66.—
Dr. D. DE BRULIJN, Mijdrecht		- 17.50
G. BEINS, Gencesheer, Neede		- 20.—
Dr. F. J. SCHUT, Nunspeet		- 14.50
W. J. VAN ERKEL, Nijkerk		- 15.—
Dr. J. VAN HOEK, Nijmegen		- 48.—
Dr. N. S. KONING, Oosterbeek		- 12.50
Dr. A. J. A. THOMAS, Renkum		- 17.50
Dr. P. BOODT, Rhenen		- 7.50
. Rossum		- 8.50
M. J. M. RUIJCHAVER, Rotterdam		- 140.—
L. P. ROMEN, Roermond		- 10.—
Dr. P. F. KÜTHE, Tiel		- 25.—
I. F. JANSSEN, Tilburg		- 48.50
Rentmeester-Secretaris, Utrecht		- 1027.90
Dr. G. FABIUS, Velp		- 92.50
H. J. THORBECKE, Vianen		- 5.—
C. M. SNELLEN, Arts, Vreeswijk, IJsselstein, Schoonhoven		- 22.—

* f 163.10 over 1891.

Hoofdzakelijk is het kapitaal van het Bouwfonds daarin echter belegd, zoodat waarde uit het overige kapitaal moest worden te gelde gemaakt.

Regenten stellen zich voor over de rekening van dit jaar door overschrijving hierin meerdere overeenstemming te brengen. Thans toch sluit de Kapitaalrekening met een batig saldo, dat daar er geene andere uitgaven te doen waren geheel voor het Bouwfonds is bestemd geworden; welk fonds dan ook, zooals U zal blijken, met een groot nadeelig saldo sluit.

C. Bouwfonds.

Aan giften werd, hetgeen wij reeds in ons vorig verslag mededeelden, ontvangen van Mevrouw BINGHAM—BRAIN *f* 500.—.

Hoewel over dit jaar behorende, mogen wij toch reeds nu dankbaar vermelden dat door Mevrouw BINGHAM op nieuw eene som van *f* 500.— is geschonken; dat verder door de welwillende bemoeiingen van Mevrouw MERKUS geb. CALKOEN alhier, eene loterij van eene schilderij is gehouden, welke eene som van *f* 250.— heeft opgebracht, die aan ons is afgedragen; dat van Mevrouw de Weduwe SPANJAARD te Borne is ontvangen eene gift van *f* 150 —, terwijl als nieuwe Bestuurder is ingeschreven de Heer Dr. A. J. VAN RHEIJN te Zutphen.

In 1892 werden reeds twee termijnen van de aanneming-som, te zamen *f* 13790.— betaald en ontving de Heer KRUIJF een gedeelte van zijn honorarium.

Twee opzichters zijn den architect in het toezicht behulpzaam, tegen een maandelijksche belooning van *f* 80.— en *f* 60.—.

Nà de ophooging met zand van de tot straat bestemde gedeelten grond, werd aan den Heer DE WILDE een gedeelte der nog onbetaalde koopsom van het terrein betaald ad / 3032.—, alsmede een bedrag van / 504.—, als koopsom voor een kleine strook aan de westzijde van het gebouw.

Bijlage.

De overdracht van de buste van F. C. DONDERS
aan het Bestuur van het Nederlandsch Gasthuis
voor Ooglijders, namens de Nederlandsche Maatschappij tot Bevordering der Geneeskunst.

Zaterdag 1 April 1893, te half 3 ure, had eene vergadering plaats van Regenten en Bestuurderen van het Nederlandsch Gasthuis voor Ooglijders. Tot bijwoning van die vergadering waren uitgenoodigd de Autoriteiten van de Universiteit: Curatoren, Rector en Secretaris van den Academischen Senaat en het Bestuur van het Studentencorps.

De vergadering had nl. een academisch karakter, want zij was belegd om de bestuurders der Maatschappij tot Bevordering der Geneeskunde te ontvangen, die namens de Maatschappij eene marmeren buste van wijlen den Hoogleeraar F. C. DONDERS aan het Bestuur van het Gasthuis voor Ooglijders hadden aan te bieden.

Na een woord van verwelkoming van den Voorzitter van Regenten, den Hoogleeraar TH. W. ENGELMANN, hield de Voorzitter der Maatschappij Dr. H. P. KARTEIJN van Abcoude, de volgende rede:

*Mijne Heeren, Bestuurderen van het Nederlandsch Gasthuis
voor Ooglijders.*

Het Hoofdbestuur van de Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst is herwaarts gekomen, als tolk van de leden dier Maatschappij, om u de buste aan te bieden van den man, op wien geheel ons vaderland met recht trotsch is en roem draagt.

Hoewel het te betreuren is, dat deze aanbieding niet door een meer begaafden spreker plaats heeft, verbiedt de dankbaarheid jegens den

grooten meester den oud-leerling het toeval onwelkom te achten, hetwelk die taak aan hem opdroeg.

Bij tallooze oud-studenten aan de Utrechtsche Hoogeschool, vooral in de philosophische en medische faculteiten, blijft levenslang de herinnering levendig aan een drietal mannen, die veel tot hunne vorming hebben bijgedragen en daardoor een overwegenden invloed hebben uitgeoefend op hunne verdere maatschappelijke loopbaan.

Behoef ik het U te zeggen, dat hiermede bedoeld worden de chemicus GERRIT JAN MULDER, de anatoom en physioloog SCHROEDER VAN DER KOLK, en, last not least, de groote ophthalmoloog en physioloog FRANCISCUS CORNELIS DONDERS.

Van deze drie groote geleerden is zeker het diepst in ons geheugen geprent de beeltenis van hem, die ons het laatst heeft verlaten, van de grootsche en imposante figuur van DONDERS.

Want niet alleen geleerdheid bracht hij ons aan.

De zeldzaam begaafde man leerde ons opmerken, onderscheiden en vooral nadenken.

En buitendien boezemde hij ons achting in voor beschaafde vormen en gekuischten stijl.

Zijne colleges in algemeene pathologie en medicina forensis waren voor zijne leerlingen tevens uiterst nuttige lessen in rhetorica.

De keurige vorm, de zuiver afgeronde volzinnen, de boeiende en bezielende voordracht, ze waren zoovele factoren, die ons beletten een enkel van zijne gewaardeerde colleges te verzuimen, en tevens spoorden ze ons aan, om ook in die richting zijn grootsch voorbeeld na te streven.

Ontegenzeggelijk moeten zijne lessen in oogheelkunde denzelfden bezielenden invloed op zijne leerlingen hebben uitgeoefend.

Dit blijkt voldoende uit de school, die DONDERS gevormd heeft.

Zonder uitzondering toch hebben alle Nederlandsche oogheekundigen (en wij mogen fier zijn op hun gehalte en hun aantal) hunne ontwikkeling en hunne bekwaamheid in dit speciale vak te danken aan DONDERS zelve of aan de door hem gevormde leerlingen.

En ook in het buitenland is menig oogheekundige, die veel, zoo niet alles, aan DONDERS verschuldigd is.

Dit alles ware niet mogelijk geweest, indien onze beroemde landgenoot op zijne colleges slechts eene dorre opsomming van groote geleerdheid en wetenschappelijke data had gegeven.

Daartoe behoorde bezieling bij het onderwijs, eene bezieling, zooals de grootsche en sympatieke persoonlijkheid van een man als DONDERS met zijne boeiende welsprekendheid aan zijne leerlingen wist in te boezemen.

Hoeveel de ooglijders en het onderwijs in oogheelkunde aan DONDERS verschuldigd zijn, het gesticht waarin wij ons bevinden, dat aan hem het bestaan dankt, waar elk oogenblik de gedachte aan den grooten man opdoemt en waar zijn geest nog voortleeft, roept het ons luide toe, en niet minder het ijverige aandeel, dat hij nam in het tot stand brengen van eene nieuwere en betere inrichting, die thans in wording is en tot een blijvend oord voor deze zijne buste bestemd is.

Niemand, die getuige was van zijn 70-jarig jubilé en van de treffende ontmoeting bij die gelegenheid met zijn even beroemden tijdgenoot en vriend MOLESCHOTT, kon denken, dat die nog zoo krachtige jubilaris zoo spoedig van ons zou heengaan.

Maar het heeft zoo moeten zijn en wij behouden, als troost voor dit verlies, de dankbare herinnering aan onzen onovertroffen landgenoot, die zooveel voor de wetenschap heeft gedaan en die zoovele duizenden ongelukkige ooglijders aan het leven en aan de groote maatschappij heeft teruggegeven, door de nachtelijke duisternis, die hen omgaf, in levenwekkend licht te herscheppen.

Een beschaafd volk moet zijne groote mannen eeren, vooral waar het een man geldt, die door zijne kennis, door zijn onvermoeiden ijver, door zijne genialiteit en niet het minst door zijne humaniteit zooveel voor zijne landgenooten, neen, voor zijne medemenschen in het verledene, in het tegenwoordige en in de toekomst heeft gedaan.

Daarom was het voor de leden van de Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst een aangename gewaarwording te vernemen, dat hun geschenk zoo welwillend door U aanvaard werd.

Moge het, ook wanneer het eenmaal zijne blijvende plaats zal hebben ingenomen, door allen, die dat gebouw zullen binnentreden, steeds met eerbied worden aangestaard, en moge het voor hen eene voortdurende aansporing en opwekking zijn, om te trachten de voetstappen van den grooten meester te drukken en hem zoo mogelijk (want slechts voor weinigen is dit weggelegd) te evenaren.

Zoo zij het!

De Voorzitter van Regenten, de Hoogleraar ENGELMANN, nam alsnu het woord en dankte voor het kostbare geschenk, dat Regenten dierbaar zal blijven, en wegens den persoon, dien het vertegenwoordigt, en wegens de zijde, van welke het komt.

„Wij allen“, dit ongeveer waren de woorden van den spreker, „hebben nog het geluk gehad DONDERS persoonlijk te kennen. Voor ons leeft hij en zal hij blijven leven, en geen kunst ter wereld zal ons den indruk

zijner persoonlijkheid in al zijne eigenaardige schoonheid en kracht volkomen terug geven. Maar het is een billijke, een menschelijke wensch, om voor 't nageslacht, dat hem niet gekend heeft, de herinnering aan den vorm te bewaren, waarin al het groote en goede leefde, dat wij in DONDERS hebben bewonderd en liefgehad.

Mochten wij daarom het plan tot vervulling van dien wensch toejuichen, met bijzondere ingenomenheid hebben wij het begroet, dat juist van de Maatschappij tot bevordering van Geneeskunst die vervulling zoude uitgaan. Immers, in deze Maatschappij, door u, mijne heeren, hier vertegenwoordigd, zien wij de hoogste representatie in ons land van de drie voornaamste richtingen, waarin DONDERS zich onvergankelijke verdiensten heeft verworven: wetenschap, practijk, onderwijs.

Uit de blijvende voeling met de wetenschap, uit de zelfstandige beoefening der wetenschap put uwe Maatschappij hare kracht en de voorwaarden voor hare verdere ontwikkeling. Zij had hierin geen schitterender voorbeeld dan DONDERS.

Helpen en heelen is het practisch doel uwer Maatschappij. Behoef ik tegenover U, behoef ik op *deze* plaats te herdenken, hoevelen aan DONDERS hunne gezondheid, het licht hunner oogen hebben te danken?

En het onderwijs! Hoevelen uwer zetten niet in voorbeeld, woord en geschrift voort het onderwijs, door DONDERS hier gegeven op de geheel eenige wijze, zoeven door den geachten Voorzitter uwer Maatschappij uit eigen herinnering zoo juist en warm geschetst?

Om diezelfde redenen, meen ik, mocht ons Gasthuis wel eenig recht op deze buste hebben. Immers hier, en hier alléén, heeft DONDERS in alle drie genoemde richtingen tegelijk zijne volle kracht ontwikkeld. Hier hebben hunnen oorsprong genomen de talrijke onderzoekingen, die den naam van Utrecht op het gebied der ophthalmologische wetenschap in de geheele wereld hebben beroemd gemaakt; hier was DONDERS bezig zieken te helpen en te heelen, hier gaf hij zijne klinische en theoretische lessen over oogheelkunde.

Meenen wij zoo eenig recht op dit marmeren beeld te hebben, dit recht legt aan ons Gasthuis ook plichten op. Dat ze vervuld zullen worden, daarvoor staat u reeds borg de man, wiens naam met dien van DONDERS in de ophthalmologische wereld onafscheidelijk is verbonden: zijn leerling, vriend en opvolger, onze hooggeachte Directeur, Professor SNELLEN, aan wiens zorg Regenten evenals hunne geheele inrichting ook dit kostbare geschenk gaarne toevertrouwen!

De Hoogleeraar SNELLEËN, de Directeur van het Gasthuis, aanvaardde deze opdracht met ongeveer deze woorden:

Met hooge ingenomenheid aanvaard ik de opdracht de buste van den hooggevierden DONDERS onder mijne hoede en zorg te neemen.

Het is mij een onschatbaar voorrecht dit te *mogen* doen, omdat — ik behoef het u niet te zeggen — DONDERS ook in mijne dankbare herinnering voortleeft.

Diep treft mij de aanschouwing van dit ernstige beeld. De kunstenaar heeft getracht aan het steen de uitdrukking te geven van de *krachtige* persoonlijkheid van DONDERS.

In zijn forschen breedten schedel zagen we het heldere verstand en het veelomvattende oordeel van onzen grooten leermeester. Snel was zijn begrip, inzonderheid om de antwoorden te verstaan, die de natuur altijd biedt aan hem, die haar zijne vragen met juistheid weet te stellen.

Elk zijner onderzoekingen — en daar zijn er ontzaglijk vele, en op meest uiteenlopend gebied — is een meesterstuk van wetenschappelijke behandeling. In allerlei richting won hij nieuwe resultaten en verbreedde hij het gebied onzer kennis.

De onovertroffen helderheid van zijn verstand werd geëvenaard door zijn groote zeggingskracht. Hoe overtuigend was zijn betoog, hoe begrijpelijk en eenvoudig werd meenig vraagstuk onder zijne scherpe ontleding.

't Best weten *wij* dit — zijne oud-leerlingen, die het voorrecht hebben gehad als student — en ook later — zijne lessen te volgen.

DONDERS bezat bij uitstek de gaaf om anderen te doen werken; het geheim daarvan was, dat hij zelf over zoo groote werkkraft beschikte en medewerkte met ieder, dien hij daartoe opwekte.

In die hooggewelfde, krachtige borst klopte een eedel, warm hart, — een inborst vol liefde — liefde voor de menschheid en voor de wetenschap, liefde inzonderheid voor de geneeskunde, met wier streven hij zich gaarne vereenzelvigde, liefde daarom ook voor de Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst.

Dat dit gevoelen wederkeerig was, bewijst Uwe teegenwoordigheid hier ter plaatse, bewijst het besluit Uwer algemeene vergadering om een beeltenis van DONDERS te doen vervaardigen en die te doen plaatsen in deze inrichting die zijne schepping is, waar hij den grondslag heeft gelegd voor de nieuwe Nederlandsche school voor oogheekunde, eene inrichting, waaraan hij 30 jaren lang zijne beste krachten heeft gewijd en die hem boven alles dierbaar was geworden, „dierbaar als het licht van zijn oogen.“

Mijnheer de Voorzitter en Heeren leden van het Bestuur der Maatschappij tot Bevordering der Geneeskunst!

Ik verzoek U aan uwe Maatschappij ook mijn oprechten dank over te brengen. Mij is de niet gemakkelijke, maar schoone taak opgedragen, hier het streeven van DONDERS te volgen.

Elke blik op dit beeld zal mij een spoorslag zijn om voort te gaan op den door DONDERS gewezen weg, in het belang van den hulpbehoevenden lijder, en in het belang van het onderwijs.

Dankbaar ben ik dat dit hoog gewaardeerd geschenk door U wordt opgedragen aan deze Stichting, aan welker hoofd ik de eer heb te staan en waaraan ik met hart en ziel mijne beste krachten wil blijven wijden.

Mijn dank nog, dat de vervaardiging van dit beeld door U aan kunstvaardige hand opgedragen werd, een dank, dien ik ook richten mag tot den man van kunst, die met talent en met groote toewijding deze moeilijke taak heeft aanvaard."/>

Hiermede eindigde deze plechtigheid. De verschillende leden en gasten bleven nog eenige oogenblikken bijeen en bezichtigden eenige minder bekende portretten van DONDERS, alsmede eenige teekeningen van het in aanbouw zijnde nieuwe Gasthuis voor Ooglijders.

Statistiek der oogziekten, in het jaar 1892.
bij 3802 lijdens.

Ophthalmia catarrhalis	422
" "	1
" blennorrhoeica	3
" purulenta neonatorum.	18
" membranacea.	1
" diphtherina	1
" traumatica, (vulnera et cicatrices, erosiones, cauterisatio)	2
" vernalis	1
Trachoma papillare	86
" folliculare	
" difformans	
Irritatio conjunctivae	140
Eechymosis "	2
Polypi "	2
Ulcus conjunctivae	2
Lupus " s. corneae	203
Neoplasmata " " "	7
Corpora aliena " " "	6
Symblepharon	321
Pterygium	1
Ophth. seroph. (plyctenulae et ulcera	1
Herpes zoster n. trigemini	1
Anaesthesia	1
Hyperaesthesia (dolores)	18
Keratitis diffusa (e lue congenita)	50
" ulcerosa	2
" punctata	18
" infectiva	1
Ulcus c. hypopyo	1
" rodens.	2
Keratosphacelus	176
Maculae corneae.	

Leucoma	42
Staphyloma corneae, kerectasia	6
Fistula corneae	2
Cornea conica	1
Inerustatio corneae	1
Iritis	61
" tuberculosa	2
Synechia posterior; atresia pupillae	31
Synechia anterior	27
Prolapsus iridis	13
Iridocyclitis	5
Chorioiditis	44
Cyclitis sympathica	2
Tumor cysticus iridis	1
Irideremia	
Iridodialysis	2
Coloboma congenitum uvae.	5
Ruptura chorioideae	1
Albinismus	2
Glaucoma.	26
Cataracta senillis completa	76
" " incipiens	152
" mollis	8
" diabetica	1
" consecutiva (secundaria)	18
" traumatica	14
" pyramidalis.	1
" zonularis (congenita)	15
Aphakia	27
" c. obse. capsulari	15
Dislocatio lentis.	9
Coloboma "	
Obscuraciones corp. vitrei	11
Haemorrhagia " "	1
Cysticerci " "	
Synchysis scintillans	1
Retinitis apoplectica	7

Retinitis diffusa	3
" morbi Brighthii	2
" pigmentosa (hemeralopia)	11
Ablatio retinae	15
Scotoma scintillans	1
Neuritis nervi optici	14
Atrophia papillae	37
Vascularisatio papillae n. optici	1
Amblyopia toxica	31
" diabetica	2
Hemianopsia	
Anopsia	26
Simulatio	1
Retina leporina (Fibrae medullares retinae	1
Emboli vas. retina	2
Glyoma retinae	
Episcleritis, sclerotitis ant.	7
Sclerectasia anterior s. aequatorialis	1
Buphthalmos	5
Protrusio bulbi	3
Panophthalmitis	4
Neoplasmata bulbi s. nervi optici	
Morbus Basedovii	3
Ectopia bulbi.	
Atrophia "	
Phthisis "	36
Microphthalmos congenita	2
Anophthalmos	50
Tumor orbitae	1
Caries, periostitis orbitae	1
Abscessus orbitae	2
" sinus frontalis	2
Blepharadenitis	135
Hordeolum palp.	23
Chalazion "	16
Verrucae "	1
Tumor "	1
Abscessus "	8

Traumata palp.	63
Encanthus	1
Lagophthalmos	2
Ectropion	18
Entropion, Dystichiasis	30
Madarosis	3
Emphysema palp.	1
Neoplasmata "	1
Angiomata "	1
Xanthelasma "	1
Ptosis	3
Morbi gl. lacrymalis	1
Dacryocystitis, stenosis ductus lacr.	101
Abscessus sacci lacrymalis	4
Fistula " "	4
Strabismus convergens	
" divergens	214
" deorsum- s. sursumvergens	
Blepharospasmi clonici	4
Nystagmos.	36
Asthenopia muscularis	10
Paresis n. oculomotorii	4
" " abducentis	5
" " trochlearis	1
" " facialis	1
Myopie met stoornis	178
Hypermetropie met stoornis	133
Astigmatismus " "	103
Anisometropia gravior.	44
Paresis accommodationis	7
Presbyopia	732
Asthenopia accommodativa	272

Operatiën.

Extractie van cataract	50
Léneair-extractie van cataract	17
Discisie " "	10
" van nastaar	24
Iridectomie	61
" van geprolabeerde iris	14
Parencenthesis corneae	3
Pterigium-operatie	3
Operatie van fistula corneae	—
Sclerotomie wegens glaucoma	22
Tenotomie	53
Vóórlegging van pees	1
Ptosis-operatie	—
Blepharoplastiek	10
Symblepharon-operatie	4
Staphyloma-operatie	—
Blepharophymosis-operatie	—
Extractie van vreemd lichaam	—
Entropion-operatie	22
Ectropionnaden	4
Exstirpatie van oogbol	37
" " tumoren Cyste	2
Syndesmoplastiek	3
Exenteratio bulbi. Sphincterotomie	6
Neurotomie	2

348

De refractie werd bij 4602 oogen bepaald. Bij 956 oogen bleek E; bij 205 M 2 of zwakker; bij 419 M sterker dan 2; bij 1821 H 2 of zwakker; bij 594 H sterker dan 2; bij 394 As 2 of zwakker; bij 213 As sterker dan 2.

(In 1892 werden 1908 brillen voorgeschreeven.)

ALBUM
VAN HET
NEDERLANDSCH GASTHUIS
VOOR
BEHOEFTIGE EN MINVERMOGENDE
O O G L I J D E R S.

5 Juni 1893.

Onder begunstiging van
H. M. DE KONINGIN REGENTESSE DER NEDERLANDEN.

Geneesheer-Directeur.

Prof. Dr. H. Snellen.

Geneeskundig en Doceerend Personeel.

Dr. H. Snellen Jr., Arts.

Dr. E. Krüger.

Dr. W. Koster, Gzu., Arts.

Regenten.

Prof. Dr. Th. W. Engelmann, *Voorzitter.*

Mr. E. du Marchie van Voorthuysen.

Mr. H. Roijaards van Scherpenzeel.

Dr. M. Imans.

Prof. D. Doijer.

Dr. J. L. H. Haerten.

Mr. Jhr. I. C. M. van Riemsdijk.

Mr. D. Ragay.

Rentmeester-Secretaris.

Mr. D. Ragay.

Directrice.

Mevr. Jäger—van der Chys.

Bestuurderessen.

Arenberg, H. D. H. de Hertogin van	Brussel.
d'Aulnis de Bourouill, geb. Twiss, Vrouwe Baronesse.	Utrecht.
Beaufort, Mejonkvr. C. de	Utrecht.
Bingham, geb. J. Brain, Mevr. C. H.	Utrecht.
Boetzelaar van Oosterhout, geb. de Beaufort, Baronesse v.	Amersfoort.
Doijer, geb. Reinhold, Mevr. E.	Leiden.
Doijer, Jeannette Alexandrine	Leiden.
Doijer, Phoebe Elisabeth	Leiden.
Doijer, Elisabete Catharina	Leiden.
Engelmann, Paula Maria	Utrecht.
Grandmont, geb. Hubrecht, Mevr. B.	's Gravenhage.
Grothe, geb. Twiss, Mevr. A.	Zeist.
Jansen, geb. Tichelaar, Wed.	
Merkus, geb. Calkoen, Mevr.	Utrecht.
Muijsken, Mej. M.	Amsterdam.
Nagell, geb. Baronesse van Pallant van Beerse, Vrouwe Douairière Baronesse van	Zwolle.
Panhuijs, geb. Looxma, Mevr. T. van	Groningen.
Pekelharing, geb. Doijer, Mevr. C. G.	Groningen.
Quarles van Ufford, geb. Twis, Mevr.	Utrecht.
Roëll, geb. de Beaufort, Mevr. E.	's Gravenhage.
Snellen, geb. Bryan, Mevr. C.	Utrecht.
Spiering, Mejonkvrouwe E.	Tiel.
Sprenger, geb. Bijleveld, Mevr.	Zeist.
Twiss, geb. Aubin, Mevr.	de Bildt.
Twiss, geb. Suermondt, Mevr.	Utrecht.
Voorthuysen, J. C. A. du Marchie van.	Utrecht.

Bestuurders.

d'Aulnis de Bourouill, Mr. J. Baron	Utrecht.
Beaufort, Mr. J. F. de	Utrecht.
Berlin, Prof. Dr. W.	Amsterdam.
Boer, Mr. W. R.	Utrecht.
Boissevain, A. A. H.	Amsterdam.
Doijer, Prof. Dr. D.	Leiden.
Doijer, Hubert	Leiden.
Doijer, Eduaad	Leiden.
Doijer, Diederik	Leiden.
Engelmann, Dr. Th. W.	Utrecht.
Engelmann, Frans W.	Utrecht.
Geuns, Mr. S. J. van	Utrecht.
Greve, Mr. H.	Beek.
Grothe, Mr. J. A.	Utrecht.
Grothe, A. L.	Zeist.
Haerten, Dr. J. L. H.	Utrecht.
Horst, B. A. F. J. ter	Zwolle.
Hosei, Dr. Ito, Lijfarts van den Mikado	Tokai (Japan)

Insinger, H. A.	Baarn.
's Jacob, Z. E. de oud-Gouverneur-Generaal van Ned. Indië. F.	Utrecht.
Janssens, Jr. Mr. H. G. C. L.	's Gravenhage.
Janssen, P. W., Directeur der Deli-Maatschappij.	Amsterdam.
Knobbelsdorff, Baron van	Wijhe.
Luijken, Dr. J. A.	Genderingen.
Maes, Dr. H. G.	Arnhem.
Middelburg, Dr. H. A.	Lecuwarden.
Moll, Dr. F. D. A. C. van	Rotterdam.
Opzoomer, Prof. Mr. C. W.	Oosterbeek.
Pekelharing, Dr.	Groningen.
Quarles van Ufford, Jhr. E.	Utrecht.
Roell, Jhr. Mr. J.	's Gravenhage.
Roijaards van Scherpenzeel, Mr. H.	Utrecht.
Roijaards van den Ham, Mr. W. J.	Utrecht.
Roijaards, Mr. W. H. J.	Utrecht.
Roijaards, J. S.	Utrecht.
Roijaards, A.	Utrecht.
Roijaards, H. J.	Utrecht.
Roorda Smit, Prof. Dr. J. A.	Cordova.
Salomons, Dr. A.	Paramaribo.
Suellen, Prof. Dr. H.	Utrecht.
Twiss, Mr. J. E. W.	de Bild.
Voorthuysen, H. E. J. F. du Marchie van	Utrecht.
Voorthuysen, Mr. E. du Marchie van	Utrecht.
Wertheim, A. C.	Amsterdam.
Westhoff, Dr. C. H. A.	Amsterdam.

Corporatiën-Bestuurders.

St. Antonie-Gasthuis, College van H. H. Voogden van het	Lecuwarden.
Eloijen-Gasthuis, Broederschap der Regenten van het	Utrecht.
Enschede en Lonneker, het Ziekenfonds van	Enschede.
Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij.	Amsterdam.
Nederlandsch Tooneel? De Koninklijke Vereniging „Het Het Utrechtsch klein gemengd Koor à Capella.	Amsterdam. Utrecht.
Orde, Balije van de Ridderlijke Duitsche.	Utrecht.
Staatspoorwegen, Maatschappij tot Exploitatie van.	Utrecht.
Teijler's Stichting.	Haarlem.
Utrechtsch Studentenkorps.	Utrecht.
Vereeniging tot bevordering der geneeskundige Weten- schap in Nederlandsch Indië.	Batavia

Honoraire Bestuurderessen.

Engelmann—Brandes, Mevr. E.	Utrecht.
-------------------------------------	----------

Honoraire Bestuurders.

Andel, Dr. A. H. van	Medemblik.
Arntzenius, Dr. A. K. W.	Amsterdam.
Beijen, Dr. P. W. A.	's Gravenhage.
Berns, Dr. A. W. C.	Freiburg.
Bouvin, Dr. M. J.	's Gravenhage.
Breccsue, Dr. T.	Sommelsdijk.
Burg, Dr. C. L. van der	Laag Soeren.
Cornelissen, Dr. F. J.	's Gravenhage.
Coster, Dr. F. H. Blom	's Gravenhage.
Costerman, G.	Zeist.
Elst, Dr. A. van der	Ned. Oost-Indië.
Eijk, Dr. A. van	Heusden.
Falle, Dr. Jac. Baart de	Leeuwarden.
Feijffer, Dr. G. P. de	Woerden.
Fock, Dr. H. C. A. L.	Utrecht.
Gewin, Dr. M.	Delden.
Gunning, Prof. Dr. W. M.	Amsterdam.
Gutteling, Dr. C.	Utrecht.
Hamer, J. F. X.	Leeuwarden.
Homoet, Dr. J. J.	Arnhem.
Horst, S. van der	Amsterdam.
Hulshoff, Dr. S. K.	Utrecht.
Imans, Dr. M.	Utrecht.
Juda, Dr. M.	Amsterdam.
Joachim, Prof. J.	Berlijn.
Koster, Prof. Dr. W.	Hilversum.
Krol, Dr. W.	Dordrecht.
Kuijper, Dr. A. H.	's Hertogenbosch.
Laidlaw Purves, Dr. W.	Londen.
Ledeboer, Dr. L. R. E.	Buitenzorg.
Loeff, Dr. W. Rutgers van der	Amsterdam.
Maats, Dr. C.	Arnhem.
Manikus, Dr. J. F.	Pretoria.
Messchaert, J. M.	Amsterdam.
Moll, Dr. J. A.	's Gravenhage.
Mulder, Dr. M. E.	Groningen.
Noorduyn, Dr. C.	Nijmegen.
Oudemans, Prof. Dr. J. A. C.	Utrecht.
Pameijer, Dr. J. K.	Tiel.
Place, Prof. Dr. Th.	Amsterdam.
Poll, Jhr. J. W. M. van de	Haarlem.
Prahl, Dr. J.	Amsterdam.
Roijaards, Mr. A. J.	Amsterdam.
Röntgen, J.	Amsterdam.
Rijnberk, Dr. N. van	Amsterdam.
Schmidt, Dr. F. J. J.	Rotterdam.
Schijff, P., Arts, Off. v. Gez.	Batavia.
Snellen, Dr. K.	Zeist.
Strick van Linschoten, Jhr. Mr. J. C.	Maarssen.

Voogt, Dr. J. E. de	Pau (Frankrijk.)
Wely, Dr. D. L. van	's Gravenhage.
Wijnhoff, J. A., Arts	Utrecht.

Stichteressen.

d'Ablaing van Moersbergen, Mevr. de Douairière	's Gravenhage.
Athlone, Gravin van	Ellekom.
Beaufort, Jonkvrouwe de	Utrecht.
Beaufort van Eeghen, Mevr. W. H. de.	Leusden.
Beuningen—Brain, Mevr. van	Utrecht.
Beeck Vollenhoven, Mejufvr. van	Amsterdam.
Bichon Visch, Jonkvrouwe M. J.	's Gravenhage.
Boetzelaar—van Schuijlenburg, Mevr. de Baronesse van.	Maartensdijk.
Brakell tot den Brakell, J. Barones van	Arnhem.
Bruin, Mevrouw de	Middelburg.
Bouvin—Boddaert, Mevr.	's Gravenhage.
Burger, Dames H. en B.	Rotterdam.
Castro, geb. Teixeira de Mattos, Wed. M. Henriquez de.	Amsterdam.
Crommelin—Sytzama, Mevr. G. A. A.	Velp.
Dijk, Mejufvr. B.	Velp.
Dijkmeester, geb. Evekink, Mevr. C.	Tiel.
Gaastra, Mejufvr. Yfke.	Workum.
Gevers van Endegeest, Mevrouw	Endegeest.
Goltz, geb. des Tombe, Douairière Gravinne v.	's Gravenhage.
Hacke van Mijnden, geb. Deking Dura, Mevr.	Loosdrecht.
Hardenbroek van Lokhorst, geb. de Geer van Rijn- huizen. Baronesse van	Jutphaas.
Herz, Mevrouw Pauline	Keulen.
Holmberg de Beekfeldt, Jonkvrouwe Clara	't Loo.
Huyssen van Kattendijke, Mevr.	Arnhem.
Iitersum, geb. Sandberg, Baronesse van	Utrecht.
Jansen, geb. Tichelaar, Mevr. de Wed. S.	Apeldoorn.
Jaussens, geb. Arrien, Mevrouw	's Gravenhage.
Kaa, Jonkvrouwe A. G. van der.	Dordrecht.
Kneppelhout, geb. van Braam, Mevr.	Oosterbeek.
Korteweg, Mevrouw	Middelharnis.
Lanschot, geb. Kraemer, Mevr. de Wed. H. F. M. van.	's Hertogenbosch.
Leeuwen—Matthes, Mevr. van	Amsterdam.
Lidth de Jende, Mevrouw de Wed. O. C. A. van	Tiel.
Lijklama à Nijeholt, Jonkvrouwe	Utrecht.
Lijnden—de Bruijn, Mevr. de Gravinne van	Koudekerke.
Meerten, Mejufvrouw C. C. van	Gouda.
Mendes, Mejufvrouw R.	Amsterdam.
Muller—van Rijkcvorsel, Mevr.	Rotterdam.
Oppenheim, geb. H. E. Scholten, Mevrouw	Rotterdam.
Pols, Mejufvr. Nancy.	Utrecht.
Quintus, Mejonkvr. Agnes.	Groningen.
Ragay—van Lidth de Jende, Mevr.	Utrecht.
Schermbek, Mevr. de Wed. van	Utrecht.
Sillem, Mevrouw.	Amsterdam.

Sirtema van Grovestins, Mejonkvr. S.	's Gravenhage.
Taets van Amerongen, Mejonkvr. M. A. Baronesse. . .	Utrecht.
Welderen Rengers—Looxma, Mevr. de Baronesse van.	Leeuwarden.
Wertheim, Mejufvr. M.	Amsterdam.
Yvoy, Jonkvrouwe d'	Amsterdam.
Zuijlen van Nijvelt, Vrouwe Donairière van	's Gravenhage.

Stichters.

Akersloot van Houten, K. A.	's Gravenhage.
Andreae, D. H.	Kollum.
Auhis de Bourouill, Prof. Mr. J. Baron d'	Utrecht.
Baelde, R.	Rotterdam.
Baert, Mr. J. F. B.	Utrecht.
Beaufort, Jhr. Mr. B. Ph. de	Baarn.
Beaufort, Mr. A. J. de	Leusden.
Beaufort, J. B. de	Woudenberg.
Beer, S. J. de	Utrecht.
Beets, Prof. Dr. Nicolaas	Utrecht.
Berg, H. P. J. van den	Samarang.
Blanckenhagen, Mr. O. W.	Zeist.
Blussé van Zuidholland, P.	Dordrecht.
Boelens van Eijsinga, Jhr. Mr. van	Leeuwarden.
Boers, de Wit	Neerlangbroek.
Boeije, Jhr. L. M. Schuurbecque	's Gravenhage.
Bosch, Mr. W. J. M.	Utrecht.
Bosch van Drakenstein, Jhr. Mr. L. F. H. J.	Vechten.
Bowman Bar ^e F. R. S., Sir William	London.
Bruins, L. de	Beek.
Bunge, J.	Amsterdam.
Bunge, J. W.	Rotterdam.
Burger, A. J. F.	Rotterdam.
Bijlandt, Mr. C. J. E. Graaf van	's Gravenhage.
Bijleveld, M. F. P.	Nijmegen.
Canneman, E.	's Gravenhage.
Carp, J. A.	Helmond.
Chabot, J. A.	Rotterdam.
Christoffelse	Enspeijk.
Citters, Jhr. van	Twello.
Cordes, F. W.	Samarang.
Criellart, J. W. A.	Rotterdam.
Driessen, W. A.	Soerabaya.
Dussen, Jhr. E. van der	's Gravenhage.
Beekhout, Mr. F. J.	Zwolle.
Eeghen, J. van	Amsterdam.
Eeten, Dr. J. C. van	Utrecht.
Ekker, H. J.	Hengelo.
Enschedé, Mr. J. J. C.	Soerabaya.
Etty, Th.	Arnhem.
Eijsinga, Jhr. Mr. T. J. J. van	Leeuwarden.
Gaastra, Simon	Workum.

Geer, C. W. E. E. Baron de	's Gravenhage.
Gevaerts van Simonshaven, Jhr. P. O. H.	's Gravenhage.
Gey van Pittius, Luit. Kol. A. R. W.	Ned. Oost-Indië.
Glaser, J. S.	Samarang.
Goldenberg, C. A. G.	Deventer.
Hacke van Mijnden, Mr. Henri	Amsterdam.
Haeffen, Jhr. C. G. van	Soerabaya.
Haerten, Dr. J. L. H.	Utrecht.
Heeckeren, Mr. C. W. B. van	Samarang.
Hoeven, Dr. P. Templeman van der	Utrecht.
Honthuysen, B. van	Samarang.
Hugenpoth, tot Aerdt en Berenclauw, Baron van	Zevenaar.
Huijdecoper van Nigtevecht, Jhr. Mr. J. E.	Utrecht.
Imans, Dr. M.	Utrecht.
Jacob, Mr. E. H. 's, oud-Commissaris des Konings in de Provincie Utrecht.	Amersfoort Utrecht.
Jacob, F. F. 's	Utrecht.
Jacobson, L. J.	Rotterdam.
Jochems, Mr. J.	's Gravenhage.
Jolles, A. R.	Arnhem.
Joncheere van Harmelen, A. de	Harmelen.
Jong, Dr. de, voor Mevr. A. de M., Dr. Ed. S.	's Gravenhage.
Jonge, Jhr. W. A. C. de	's Gravenhage.
Jurjens, J.	Oss.
Kessler, Dr. H. M. C., Off. van Gez.	Soerabaya.
Kielstra, Off. v. Gez. O. I. L.	Haarlem.
Kleiweg, de Erven J.	Hillegersberg.
Kol, H. F.	Utrecht.
Kolff, C. G.	Rotterdam.
Kolff, C. J. van Santen.	Rotterdam.
Kolff, D. H. A.	Rotterdam.
Koopmans, Mr. R.	Haarlem.
Kooij, Jan	Bunshoten.
Kreenen, Dr.	Zwolle.
Kymmell, Mr. P.	Leeuwarden.
Langerhuizen, Lz., P.	Huizen.
Ledeboer, Bz., L. V.	Rotterdam.
Lels, Murk	Alblasserdam.
Lindeboom, L.	Zwolle.
Loopuijt, A.	Schiedam.
Lijcklama à Nijeholt, Jhr.	Beesterzwaag.
Lijcklama à Nijeholt, J. A.	's Gravenhage.
Lijnden, Mr. R. W. Baron van	Middelburg.
Lijnden, R. Baron van	Utrecht.
Lijnden, Mr. R. Melvil Baron van	's Gravenhage.
Mansvelt, Dr. A. P. van	Utrecht.
Mees, J. R.	Rotterdam.
Mees, R.	Rotterdam.
Mees, R. A.	Rotterdam.
Meijen, J. P.	Middelburg.
Michiels van Kessenich, J. A. H.	Roermond.
Moll, J. Bz., J.	's Gravenhage.

Muller, Joan	Amsterdam.
Mijnlicf, Az., G. M.	Nieuwerkerk aan den IJssel.
Naamen van Eemnes, Mr. A. van	Zwolle.
Nauta, Star	Sappemeer.
Nellesteijn, Mr. W. van	Utrecht.
Nepveu, C.	Amersfoort.
Neuteboom, P.	Wijhe.
Nienhuis	Amsterdam.
Nispen van Sevenaar, Jhr. L. van	Arnhem.
Noyon, Dr. J.	Zwolle.
Oppenheim, D. J.	Rotterdam.
Oudheusden, van	Woerden.
Pallandt van Oud-Beijerland, W. Baron van	Arnhem.
Pauw van Wieldrecht, Ridder C.	Zeist.
Pelletier, B.	Utrecht.
Pierson, Mr. N. G.	's Gravenhage.
Pit, Mr. A. A.	Utrecht.
Plate, Jr., J. G.	Samarang.
Poel, Mr. J. D. van der	Ameide.
Potter, J. de	's Gravenhage.
Pijnappel, M. J.	Amsterdam.
Quarles van Ufford, Jhr. L. J.	Haarlem.
Reiger, B.	Utrecht.
Ribbius Peletier, G.	Utrecht.
Riemsdijk, Jhr. Mr. Dr. A. D. van	Utrecht.
Riemsdijk, Jhr. Mr. J. C. M. van	Utrecht.
Roëll, W. F. Baron	's Gravenhage.
Roijaards, Mr. A. J.	Amsterdam.
Rosenthal, George	Amsterdam.
Rueb, C.	Rotterdam.
Salomonson, Heaman	Samarang.
Salomonson, M. Wertheim	Almeloo.
Sandt, Firma G. H. van der	Utrecht.
Santheuvel, Jhr. Mr. H. W. L. van den	Dordrecht.
Santheuvel, Jhr. Mr. P. H. J. van den	Dordrecht.
Scheltinga, Dr. M. de Blocq van	Oranjewoud.
Schimmelpenninck, Jhr. Mr. F. J. C.	Amsterdam.
Schimmelpenninck van der Oye van Nijenbeck, A. Baron	Utrecht.
Schlüter, A. H.	Utrecht.
Schober, Mr. J. H.	Putten.
Schwartzenberg en Hohenlansberg, F. Baron thoe	Zeist.
Smit Jz., J.	Kinderdijk.
Smit van Nieuw-Lekkerland, L.	Kinderdijk.
Snouck Hurgronje	Middelburg.
Soesman, T.	Samarang.
Sterling, Mr. J. J. Uijtwerf	Utrecht.
Stoop van Zwijndrecht, A.	Dordrecht.
Stork, J. E.	Hengeloo.
Straal, M. van der	Rotterdam.
Straal, N. van der	Rotterdam.
Suermondt, B.	Aken.

Swinderen, Jhr. Mr. van	Rijs.
Thiebout, Mr. J.	Zwolle.
Tiedeman, J. M.	's Gravenhage.
Tienhoven, Mr. G. van	's Gravenhage.
Veeckens, van den Broek	Samarang.
Veldwijk, Mr. R.	Arnhem.
Verbroeck, G. J. J.	Dordrecht.
VerLoren van Themaat, Dr. R.	Utrecht.
Verschuur, Mr. W. A. Baron	's Gravenhage.
Viruly, J. P.	Gouda.
Voorhoeve Hz., J.	Rotterdam.
Voorhoeve, J. A. C.	Rotterdam.
Vos van Hagenstein, A.	Dordrecht.
Vos van Nederveen Cappel, Mr. C. L. de	's Gravenhage.
Voûte, Mr. Caesar	Samarang.
Voûte, Ed.	Zeist.
Vrolik, Dr. A.	Arnhem.
Waal, E. de	's Gravenhage.
Waller, Mr. H.	Utrecht.
Warnecke	Samarang.
Wassenaer	Almen.
Wertheim, A. C.	Amsterdam.
Wesselman van Helmond, Jhr. A. G.	Helmond.
Wessem, J. C. D. van	Tiel.
Willink, J. H.	Oegstgeest.
Winter, C. de	Utrecht.
Yvoy van Mijdrecht, Mr. D. M. M. Baron d'Hangest d'.	's Gravenhage.

Corporatiën-Stichters.

Het Burger-Weeshuis.	Arnhem.
Commissie van Heel- en Vroedmeesters	Nieuwe Tongeren
Regenten van het Oud Burger-Gasthuis.	Nijmegen.
De beide Weeshuizen	Nijmegen.
Voogden van het Old Burger-Weeshuis	Sneek.
Het groot Bommelsch Gasthuis.	Zalt-Bommel.
Nederlandsch tandheelkundig Genootschap	

Bijgekomen Begunstigers sedert 29 Juli 1889. *)

Assen, H. van	Zwolle.
Beaufort, Jhr. Mr. W. H. de	Driebergen.
Beelaerts van Benthuisen, G. C. O.	Arnhem.
Beijma, Jhr. Mr. C. L. van	Leeuwarden.
Bogaers en Zonen	Helmond.
Brakell Doorwerth, J. W. F. Baron van	Arnhem.

*) Zie de volledige lijst in het 30ste jaarverslag, 29 Juli 1889.

Brakell Doorwerth, J. G. W. Baron van	Arnhem.
Brakel, A. Baron van	Renkum.
Cambier van Nooten, N. F.	Lopik.
Carp, C.	Helmond.
Carp, J. A.	Helmond.
Chijs, L. P. van der	Amsterdam.
Court van Krimpen, Mr. M. G. del	Haarlem.
Daendels, L. J.	's Gravenhage.
Damen, J.	Cothen.
Diemont, Z. F. C.	Putten.
Delden, P. van	Hengelo (O.)
Dommer van Poldersveld, Jhr. G.	Beek.
Dommer van Poldersveld, Jhr. J.	Beek.
Dooremaal, Dr. van	's Gravenhage.
Dooren, Adolphe van.	Tilburg.
Druif, Dr. W.	Kampen.
Dijk—Koster, Mevr. van	Apeldoorn.
Eijk, Dames van	Baarn.
Eindhoven.	Leiden.
Ekker, H. J.	Hengelo (O.)
Ekker, E.	Hengelo (O.)
Engelen, Donairière Jhr. Mr. W. A.	Zutphen.
Engelenberg, P. H. C.	Kampen.
Geer, Lodewijk de	Velp.
Gerlings, Mr. C.	Utrecht.
Gladbeek, A. Henri van	Helmond.
Gladbeek, Mejufvr. Wilhelmina van	Helmond.
Grevesteijn—van Heijst, F. M.	Zutphen.
Groeningen—Roelofz, Mevr.	Delft.
Haaren, F. van	Beek.
Hamster, A. J.	Noordbroek.
Herzveld, Mr. L.	Arnhem.
Hinlopen, Mejufvr.	Beek.
Hoijer, A. H.	Wijk bij Duurst.
Hoytema, D. van	Kuilenburg.
Holm, H.	Hengelo (O.)
Jacobse Boudewijnse, Dr. C. A. L.	Bennekom.
Jäger, G.	's Gravenhage.
Jong, G. J. de	Gouda.
Kocken, Emile	Arnhem.
Lanschot, F. A. van	's Hertogenbosch.
Lefebure, A.	Amsterdam.
Libourel, Notaris	Beek.
Lookeren Campagne, D. van	Helmond.
Lugt, Arts	Renkum.
Mandele, Mejufvr. J. van der	Delft.
Maritz van Craijensteijn, F. W. H.	Beek.
Maritz van Craijensteijn, Mejufvr.	Beek.
Monchy, D. A. de	Hengelo (O.)
Murali, Freules de	Utrecht.
Numan, Harbrink	Baarn.
Pesters, C. C. G. de	Groesbeek.

Pesters, Jhr. G. J.	Beek.
Polak, S. H.	Gouda.
Pool, Meijer	Rotterdam.
Post—van der Burg Merk, Mevr.	Delft.
Prince, G.	Gouda.
Prinzen, A.	Helmond.
Prinzen Fz., W.	Helmond.
Rietstap, Mr. T. M. T.	Rotterdam.
Rovers, Dr. M. A. N.	Beek.
Rijckevorsel, Jhr. A. J. A. van	's Gravenhage.
Santman, H. H.	Hengelo (O.)
Santman, L.	Hengelo (O.)
Schellwald, J. H.	Zwolle.
Schuurbecque Boeijs, Jhr. Mr. M. J.	Zierikzee.
Selle, F. E. G.	Utrecht.
Servatius, A. H.	Terwolde.
Snellen, C. M., Arts	Vreeswijk.
Snellen, Dames	Zeist.
Steijns, H. M. J. E.	Helmond.
Stork, J. E.	Hengelo.
Surie—Brender à Brandis, Mevr. G. J.	Amsterdam.
Swalme, Dr. A. van der	Middelburg.
Tienhoven, P. van	Arnhem.
Thurkow, Mr. C. T. F.	's Gravenhage.
Veen, Mr. van der	Beek.
Veeren—de Jong van Beeck en Donk, Mevr.	Helmond.
Voogt—Van der Chijs, Mevr. N. A. de.	Wageningen.
Vlissingen, H. L. E. van	Helmond.
Wehry, George	Valkenburg.
Wellenberg, H. J.	Oosterbeek.
Wesselman van Helmond, Jonkvr. A. H.	Helmond.
Witewaal, B. W.	Utrecht.
Wulften Palthe, R. van	Alnelo.
Wulften Palthe, W. van	Hengelo.
Zehender Frans, C. I.	Hengelo (O.)

Bijgekomen Begunstigers sedert 22 Juni 1891.

Brinkerink, Mej. D. A.	Neebe.
Eijsselsteijn, Offic. v. Gez., G.	Utrecht.
Eschauzier de Hertogh, Mevr.	Baarn.
Everts Lamme, Mevr.	Beek.
Everwijn Lange, Mr. G. C.	Haarlem.
Faber, E., Arts	Deventer.
Goseling	Baarn.
Laan, Mej.	Baarn.
Leeuwen, Kerstens van	Tilburg.
Loenen, Mej. G. C. van	Nunspeet.
Pitlo	Beek.
Paine Stricker, Mevr. Dudok de Wit	Baarn.
Paine Stricker, W.	Baarn.

Spruijt Jz., M.	Gouda.
Voort, Mej. V. van der.	Tilburg.
Voorthuysen, Dr. W. J.	Baarn.
Umbgrove, Mr. J. H. F.	Arnhem.

Bijgekomen Begunstigers sedert 25 Juli 1892.

Adriani, Dr. D. W. N.	Oosterbeek.
Bos, J.	Baarn.
Bosson, A. J. A. de	Dordrecht.
Blussé—Crena de Jong, Mevr. de Wed. A.	Dordrecht.
Benjamins, J. J.	Dordrecht.
Benninck, Mevr. de Wed. H.	Vreeswijk.
Creutz, Baron	Dordrecht.
Cramer, Mej. A. M.	Baarn.
Clercq, Dames van der Leeq de	Zierikzee.
Cop—Scholten, Mevr. de Wed. H. van der	Deventer.
Dam van Brakell, H. van	Vreeswijk.
Elst, J. W. van der	Zalt-Bommel.
Elst, Mr. W. van der	Dordrecht.
Elias, Mej. Faas	Baarn.
Eck, Mej. H. H. van	Arnhem.
Gijn—Stoop, Mevr. van	Dordrecht.
Grevink, G. J. J.	Arnhem.
Huijghens Backer, K. C.	Roermond.
Horst, G. van der	Baarn.
Heijse, J. H. C.	Zierikzee.
Hoogen, F. J. van der	Dordrecht.
Hasselt, van	Dordrecht.
Kool, Mr. F. G.	Dordrecht.
Lebret, M. C.	Dordrecht.
Mosschmans, B. J. C.	Beek.
Peletier, L. P.	Zalt-Bommel.
Rosenthal, B. van	Dordrecht.
Rouffaer, B. H.	Zalt-Bommel.
Ronssel—Wouters, A. van	Tilburg.
Rechteren Limpurg, Graaf van	Dordrecht.
Scholten, Mej. M.	Deventer.
Smits, I. A. H.	Dordrecht.
Volker, A. C.	Dordrecht.
Visser, Mej. M.	Dordrecht.
Voorthuysen, Mej. A. A.	Baarn.
Voorthuysen, Mej. M. D. J.	Baarn.
Vliet, P. W. van der.	Zalt-Bommel.
Werdly, Dr.	Dordrecht.

INHOUDSOPGAVE

VAN HET

34ste Nummer der Weetenschappelijke Bijbladen.

VIER-EN-DERTIGSTE JAARLIJKSCH VERSLAG MET STATISTIEK OVER
HET JAAR 1892.

door Prof. H. Snellen.

PRIMAIRE, SECUNDAIRE EN TERTIAIRE NETVLIESBEELDEN NA MOMEN-
TANE LICHTSINDRUKKEN.

door Dr. H. P. Bosscha.

UEBER DEN EINFLUSS REFLECTORISCHER UND CENTRALER OPTICUS-
REIZUNG AUF DIE ZAPPEN IN DER FROSCHNETZHAUT.

von Dr. W^m. Nahmacher.

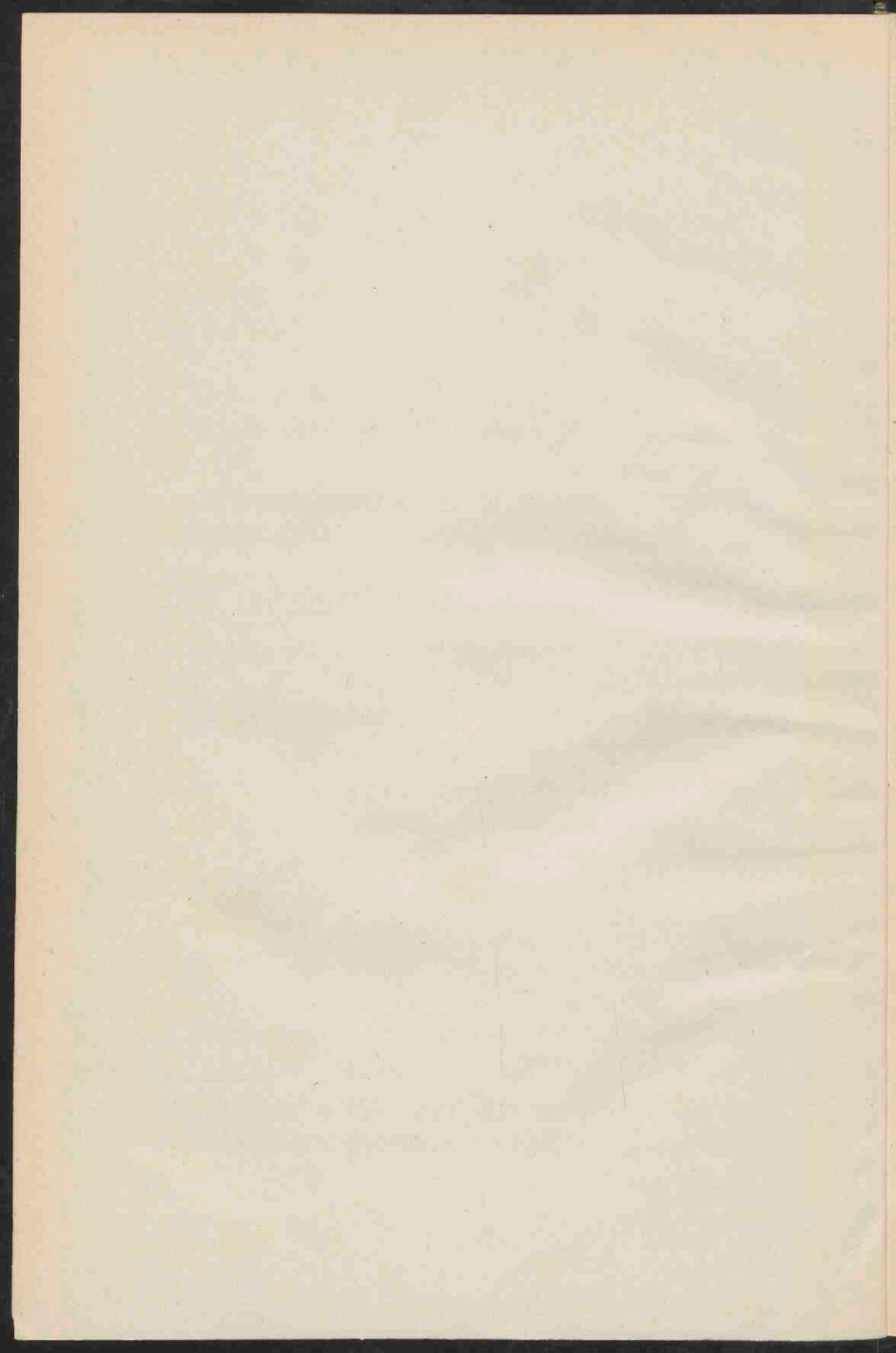
OPERATIEVE BEHANDELING VAN HET GLAUCOMA EN HAAR BE-
TEEKENIS.

door Prof. H. Snellen.

PRIMAIRE, SECUNDAIRE EN TERTIAIRE
NETVLIESBEELDEN
NA MOMENTANE LICHTSINDRUKKEN

DOOR

DR. H. P. BOSSCHA.

OPERATIEVE BEHANDELING VAN HET GLAUCOMA
EN HAAR BETEEKENIS,

*Voordracht, gehouden in de Algemeene Vergadering van het
vierde Natuur- en Geneeskundig Congres te Groningen,
op 7 April 1893.*

DOOR

PROF. H. S N E L L E N.

De gewichtigste therapeutische vooruitgang op het gebied der nieuwere oogheelkunde blijft VON GRAEFE's groote ontdekking in 1856, dat het glaucomateuze proces door iridectomie kan worden gestuit.

MACKENZIE 1), die eerst het klinisch beeld van glaucoma heeft ontworpen, had pogingen aangewend om door paracentese van cornea of sclerotica ontspanning van den bulbus te verkrijgen, maar zonder afdoend effect.

DESMARRES herhaalde in een groot aantal gevallen dit aftappen van waterachtig vocht of van glasvocht, maar evenzeer zonder bevredigend resultaat.

Het glaucoma bleef de onherstelbare oogziekte, die sneller of langzamer tot geheele blindheid voert, en ten slotte misvorming van het oog teweegbrengt, met de hevigste pijnen en met uitgebreide iridiatie-versehijnselen. „Le glaucome” schrijft DESMARRES 2) „amène toujours tôt ou tard la perte complète et incurable de la vue dans l'oeil qu'il attaque, et le plus souvent il frappe les deux yeux, à des distances plus ou moins éloignées. Je ne pense pas qu'on puisse obtenir une amélioration soutenue dans cette maladie, dont le traitement le mieux dirigé ne peut entraver le progrès”. En evenzoo SICHEL 3): „Il n'existe point d'exemple avéré de guérison du glaucome. Les observations de guérison du glaucome par des opérations doivent avoir pour base des erreurs de diagnostic ou la confusion dans la terminologie”.

1) W. MACKENZIE, *A practical treatise on the diseases of the eye*, 1830, 2de Edition, 1848, pag. 737.

2) S. A. DESMARRES, *Traité théorique et pratique des yeux*, 2me Edition 1848, pag. 737.

3) SICHEL, Propositions sur le glaucome, *Annales d'oculistique*, 1842.

Bij het doen van iridectomie wegens hoornvliesvlekken of vergroeiing der iris bemerkte VON GRAEFE 1), dat eventueel bestaande verhooging van tensie door de operatie werd opgeheven. De scherpzinnige waarnemer doorzag dadelijk het gewicht, van dit feit, en besloot ook bij het typisch glaucoom deze operatieve behandeling te beproeven. Zoowel bij de acute als bij de chronische vormen verkreeg hij een uitkomst, die zijn verwachting verre overtrof.

Na een breede en zooveel mogelijk periphere iridectomie volgde in de meerderheid der gevallen, vooral in den meer acuten vorm, een tot staan komen en allengsche verbetering van alle glaucomateuse verschijnselen.

Sedert zijn er duizende oogen met goed gevolg geopereerd; maar de aard van het glaucoma en de wijze van werking der operatie zijn langen tijd geheel in het duister gebleven. In het laatste jaar van VON GRAEFE'S leven schrijft hij zelf daaromtrent 2): „Im allgemeinen „lastet über der Aetiologie des Glaucoms noch das alte Dunkel, „trotz der Forschungen so vieler Beobachter, die ihre Aufmerksam- „keit dem Gegenstand in der Neuzeit zugewandt haben“.... „Hin- „sichtlich der Theorie der Glaucomoperation so ist sie, trotz man- „cher Bemühungen, nicht erheblich gefördert worden“.... „Möchten „die Früchte der Untersuchungen recht bald die Wissenschaft ent- „gegen getragen werden, und gleichzeitig die Klinik auf irgend einem „glücklichen Weg zur Ermittlung der Ursachen des primären Glau- „coms gerathen“.

Langzaam, stap voor stap, is in de hierop volgende 30 jaren deze wensch van VON GRAEFE vervuld geworden, en nog steeds worden er nieuwe feiten aan het licht gebracht, die ons inzicht geven in de heilzame, maar onbegrepen werking der iridectomie.

Door VON GRAEFE was reeds opgemerkt, dat mydriatica schadelijk werken bij glaucoma 3). Tien jaren later constateerde LAQUEUR 4), dat, in tegenstelling daarmede, door myotica tijdelijke verbetering kan worden verkregen. Sedert is het myoticum een krachtig hulpmiddel geworden niet alleen tot ondersteuning der operatieve behandeling, maar ook tot ontleding en verklaring harer beteekenis.

Op het gebied der pathologische anatomie was reeds in 1858 een hoogst belangrijk feit door DONDERS 5) gezien en beschreven. Van een door hem onderzochten bulbus teekende hij aan: „vergroeiing „der peripherie van de geheele voorvlakte der iris met de achter- „vlakte der membrana Descemetii, eenvoudig door aanlegging, tenge- „volge van verhoogde drukking“.

1) *Arch. f. O.* III, 2, S. 493.

2) *Arch. f. O.* XV, 3, S. 229, 252.

3) *Arch. f. O.* XIV, 2, S. 117.

4) *Arch. f. O.* XXIII, 3, S. 149; *Centralbl. der med. Wiss.* 1876, n°. 24.

5) *Ned. Lancet* III, 5, 1855, blz. 44.

Drie jaren later in 1858 constateerde HEINRICH MÜLLER 1) hetzelfde bij verschillende glaucomateuse oogen: „Die Iris haftet mit ihrer Periferie fester an der Sclera als am Ciliarkörper, wie es bei dergleichen Fällen häufig der Fall ist“.

Maar noch DONDERS, noch HEINRICH MÜLLER, noch hun tijdgenooten hebben destijds het gewicht van deze observatie doorzien.

Trouwens men kende toen niet de beteekenis van den filtratiedruk tusschen iris en cornea, zooals die later door het physiologisch experiment en inzonderheid door de baanbrekende onderzoekingen van LEBER omtrent de vochtsbeweging in het oog, in het juistelicht is gesteld.

Eerst 25 jaren later werd door KNIES 2) en door ADOLF WEBER 3) ongeveer gelijktijdig aangetoond, dat deze aangroeiing van de iris-peripherie een constant verschijnsel wordt bij alle typische gevallen van glaucoom.

KNIES ging zelfs verder, en wilde hierin de primaire oorzaak van het glaucoom zien. Maar het is duidelijk, dat, indien werkelijk de sluiting van den filtratie-druk als eerste verschijnsel zou optreden, uit den aard der zaak, de oogkamer diep zou moeten worden, hetgeen in den regel niet het geval is. Bij het typisch glaucoom vindt men de iris naar voren gedrukt.

De belemmering der vochtstreaming en de ophooping van vocht moet dus meer achterwaarts schuilen, en inderdaad heeft PRIESTLEY SMITH aangetoond, dat in de perilenticulaire ruimte een obstructie kan ontstaan.

Wel is dit bij geëxstirpeerde oogen in den regel niet te constateeren, omdat de zeer bloedvaatrijke processus ciliares dan collabeeren; maar PRIESTLEY SMITH 4) vond aanwijzingen, dat deze tijdens het leven tegen den lens-rand aanliggend moesten geweest zijn.

Glaucoma ontstaat op hoogerem leeftijd, en met het toenemen der jaren vermeerdert het volumen der lens, want de lens, ontstaande uit een instulping van den ectoderm, behoort tot de epitheliale weefsels. Bij een groote lens kan alles wat congestieve zwelling of vergrooting der processus ciliares bevordert, aanleiding worden tot obstructie van de perilenticulaire ruimte.

Overmatige accommodatieve inspanning 5), vooral als de lens haast elasticiteit heeft verloren, kan daartoe medewerken. Noodzakelijk toch doet zulks de zonula Zinnii verslappen, waardoor de lens gemakkelijker naar voren zal kunnen worden verplaatst.

1) *Arch. f. O.* IV. 1, S. 366.

2) *Arch. f. O.* XXII. 3, S. 163.

3) *Arch. f. O.* XXIII. 1, S. 1.

4) PRIESTLEY SMITH, *On the pathology and treatment of Glaucoma*, London 1891, pag. 76, 78.

5) *Archiv. f. O.* XXX. 1, S. 241.

Het doel der operatieve behandeling van het glaucoma moet, naar deze voorstelling, worden gezocht in de *verruiming van de perilenticulaire ruimte* en in het *vrijmaken, van de tegen de cornea aangedrukte iris-peripherie*.

Ik heb mij ten taak gesteld de vraag te beantwoorden, hoe langs operatieven weg dit doel kan worden bereikt?

Door het wegnemen van een gedeelte der iris zal allermint de perilenticulaire ruimte worden ruimer gemaakt; langs indirecten weg — door de trekking aan de iris — kan de acte van het aanvatten van de iris wellicht eenigen invloed hebben op het losmaken van de periphere aankleving.

Maar van meer invloed zal de eerste phase der iridectomie, d. i. sclero-corneaalwond, kunnen zijn.

Er zijn verscheidene gevallen medegeedeeld, waar de voorgenomen iridectomie niet doenlijk bleef, en het operatief ingrijpen dus tot de sclerotomie beperkt bleef, en waar toch een gunstige uitkomst is verkregen. Reeds in 1868 1) had ik een dergelijk geval, en thans na 25 jaren heeft de nu 86-jarige patiënte nog steeds het volle gebruik van het toen glaucomateuse oog.

Het lag dus voor de hand te beproeven of de iridectomie door sclerotomie zou kunnen vervangen?

STELLWAG VON CARION 2) heeft het eerst dit denkbeeld geopperd en ten uitvoer gelegd.

DE WECKER 3) heeft op uitgebreide schaal hieraan toepassing gegeven; in Italië vond deze operatie een warm voorstander in QUAGLINO.

Terwijl DE WECKER daarbij VON GRAEFE'S cataractmes gebruikte, gaf QUAGLINO de voorkeur aan de breede lans, zooals die in den regel bij iridectomie wordt gebruikt.

DE WECKER 4) schrijft de werking der sclerotomie en evenzoo die der iridectomie toe aan de vorming van een „*cicatrice à filtration*”. Hiertegen wordt terecht opgemerkt, dat bij de gunstigst verloopende gevallen, waar genezing per primam volgt, allermint sprake kan zijn van littekenweefsel, dat de vochten van het oog op den duur doorlaat. Omgekeerd, in de maar al te dikwijls voorkomende gevallen van „*cicatrization vicieuse*”, waarbij vergroeiing van iris en wondrand plaats heeft, is filtratie eerder te verwachten; doch daarbij volgt een ongunstige uitgang der operatie.

Door DE WECKER 5) wordt, juist op grond van het groote gevaar

1) *Feesbundel* aan F. C. DONDEES aangeboden. 1888, blz. 405.

2) STELLWAG VON CARION, *Der intraoculaire Druck und die Innervationsverhältnisse der Iris*. Wien 1868.

3) *Traité d'Ophthalmologie* par DE WECKER et LANDOLT. II. pag. 688.

4) *Compte rendu du Congrès de Londres*. 1873, pag. 194.

5) *Sitzungsbericht der Ophth. Gesellschaft*. 1869, S. 385.

van adhaesie of prolapsus van de iris, aan de sclerotomie slechts een betrekkelijke waarde toegekend, als „opération préparatoire pour l'iridectomie.” „La sclerotomie reste et restera un des plus utiles „auxiliaires de l'iridectomie dans la cure du glaucome” 1).

Bij ons ontwikkelt zich meer en meer de neiging om de iridectomie geheel door de sclerotomie te vervangen, echter uit een ander gezichtspunt dan dat van DE WECKER, waardoor dan ook aan de operatie bijzondere eischen worden gesteld.

De ervaring van een nieuw feit veroorloofde ons een betere voorstelling te maken omtrent de werking der operatie.

Sedert een zestal jaren hebben we de astigmatische kromming der cornea gemeten telkens vóór en na elke glaucoom-operatie. Daarbij heeft zich het resultaat opgedaan, dat bij elke goed uitgevoerde operatie een niet onbelangrijke afplattung van de cornea ontstaat in de richting van de operatie-wond. Maar er is meer. Indien na de operatie geen voldoende astigmatische krommings-verandering wordt gevonden, dan kan men a priori voorzegggen, dat de operatie onvoldoende was en dat er spoedig recidive zal optreden.

Dit bevestigde zich in een groote reeks van gevallen.

Afplattung van de cornea sluit in zich ectasie van den oogwand in de ciliair-streek. Met het wijken van den oogwand moet het corpus ciliare volgen en zoo ontstaat, naar onze voorstelling, de verruiming van de perilenticulaire ruimte, hetgeen we als eersten eisch aan de operatieve bestrijding van het glaucoom hebben gesteld.

Als tweeden eisch noemden we het terugtrekken der iris-peripherie.

Kan de sclerotomie ook hieraan voldoen?

Wanneer aan de binnenzijde der wond de membrana Descemetii gekliefd wordt, verliezen de longitudinale spiervezelen van den m. ciliaris, die zich daaraan vasthechten, haar voorste steunpunt en de spier-contractie zal nu meer terugtrekkende werking op de irisperipherie kunnen teweegbrengen.

Inderdaad wordt het effect der sclerotomie merkelijk meer verzeerd, indien men tijdens en na de operatie, door krachtige aanwending van myotica, de spier-contractie verhoogd.

De sclerotomie is een zeer minutieuse operatie. Indien ze niet voldoende peripherisch geschiedt, is het effect onvoldoende en verkrijgt men te eerder de zoo gevreesde adhaesie of prolapsus van de iris. Gaat men te veel peripheer, dan loopt men gevaar de lens of het corpus ciliare te verwonden. Inzonderheid wordt de plaatsbepaling moeilijk, wanneer de limbus conjunctivae geïnfilteerd en gezwollen is.

Opereert men met de lans en doorklieft men de conjunctiva, dan loopt men gevaar conjunctivale infectie binnen den bulbus te brengen,

1) l. c. pag. 712.

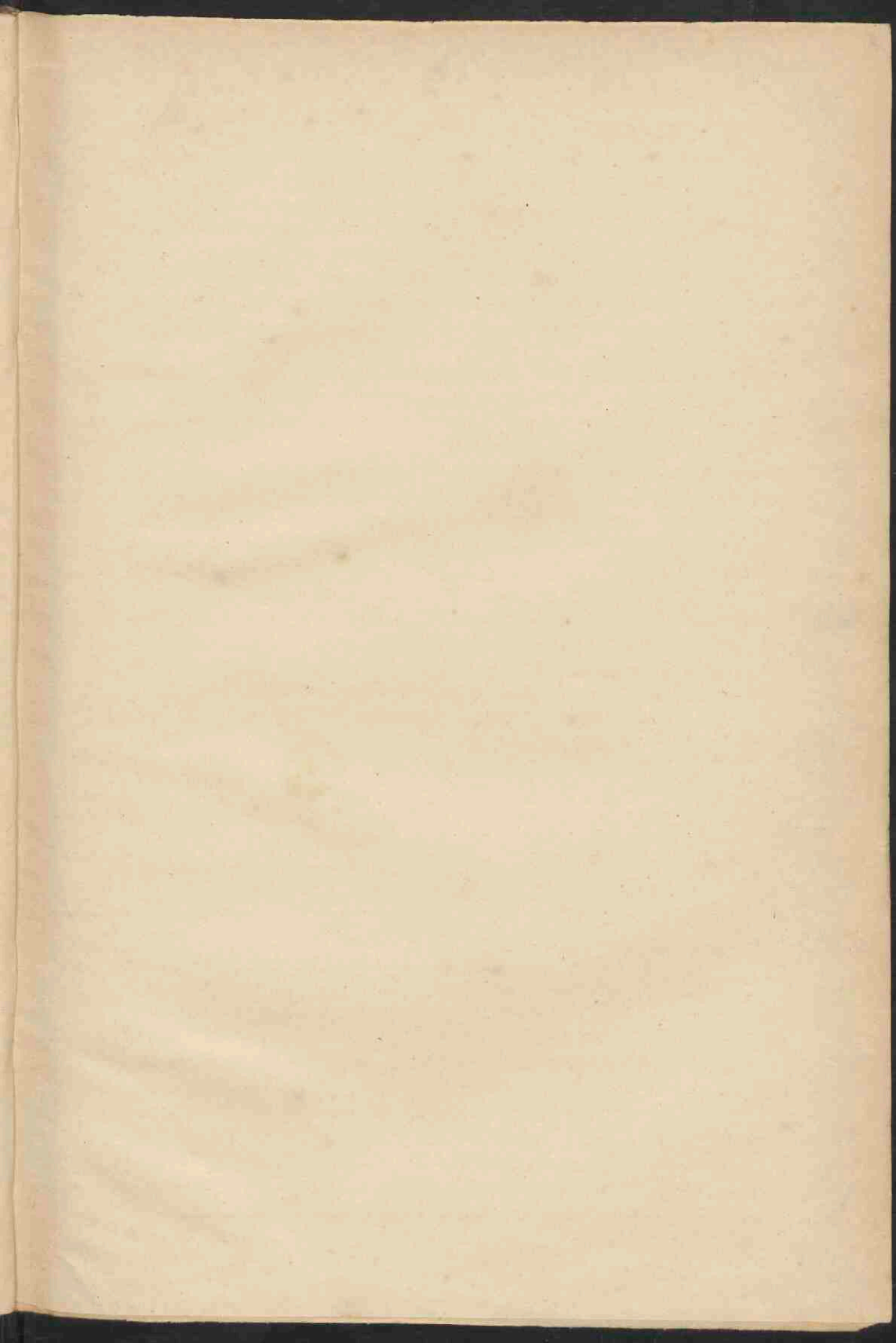
of ook wel epithelium-cellen in het wondkanaal mede te sleepen, die de genezing per primam belemmeren.

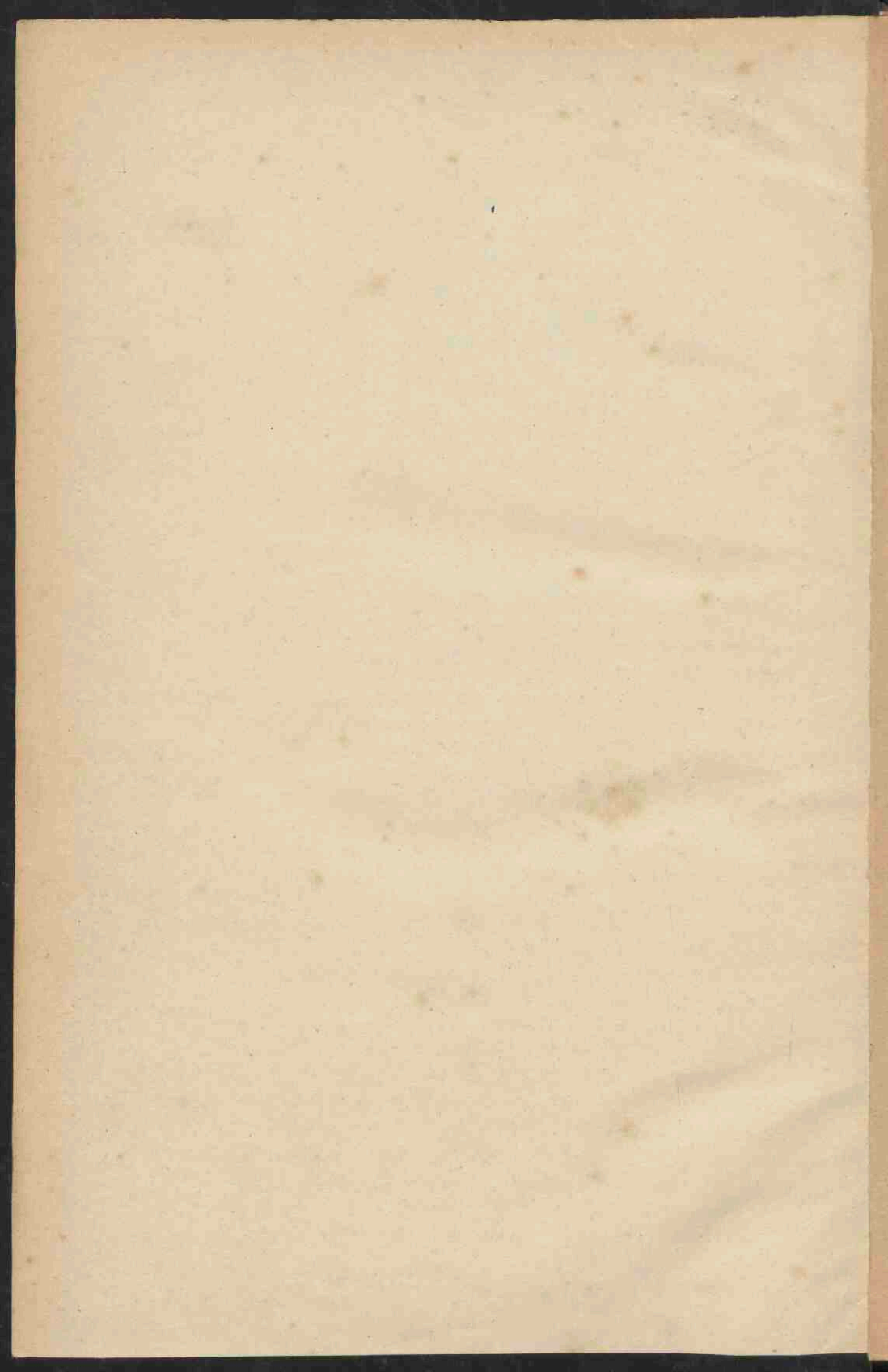
Om deze laatste gevaren te ontgaan stelde ARLT 1) voor de lans juist voor den limbus loodrecht in te steken en, eerst na doorgang in den scleraal-wand, het heft te laten hellen. Deze manipulatie is echter moeilijk en gevaarlijk, en ze verhindert voorzorgen te nemen, dat het waterachtig vocht langzaam en bij intervallen afvloeit. Bij snelle en eensklapsche afvloeiing toch is retinaal-bloeding en somtijds ruptuur van de zonula Zinnii te vreezen.

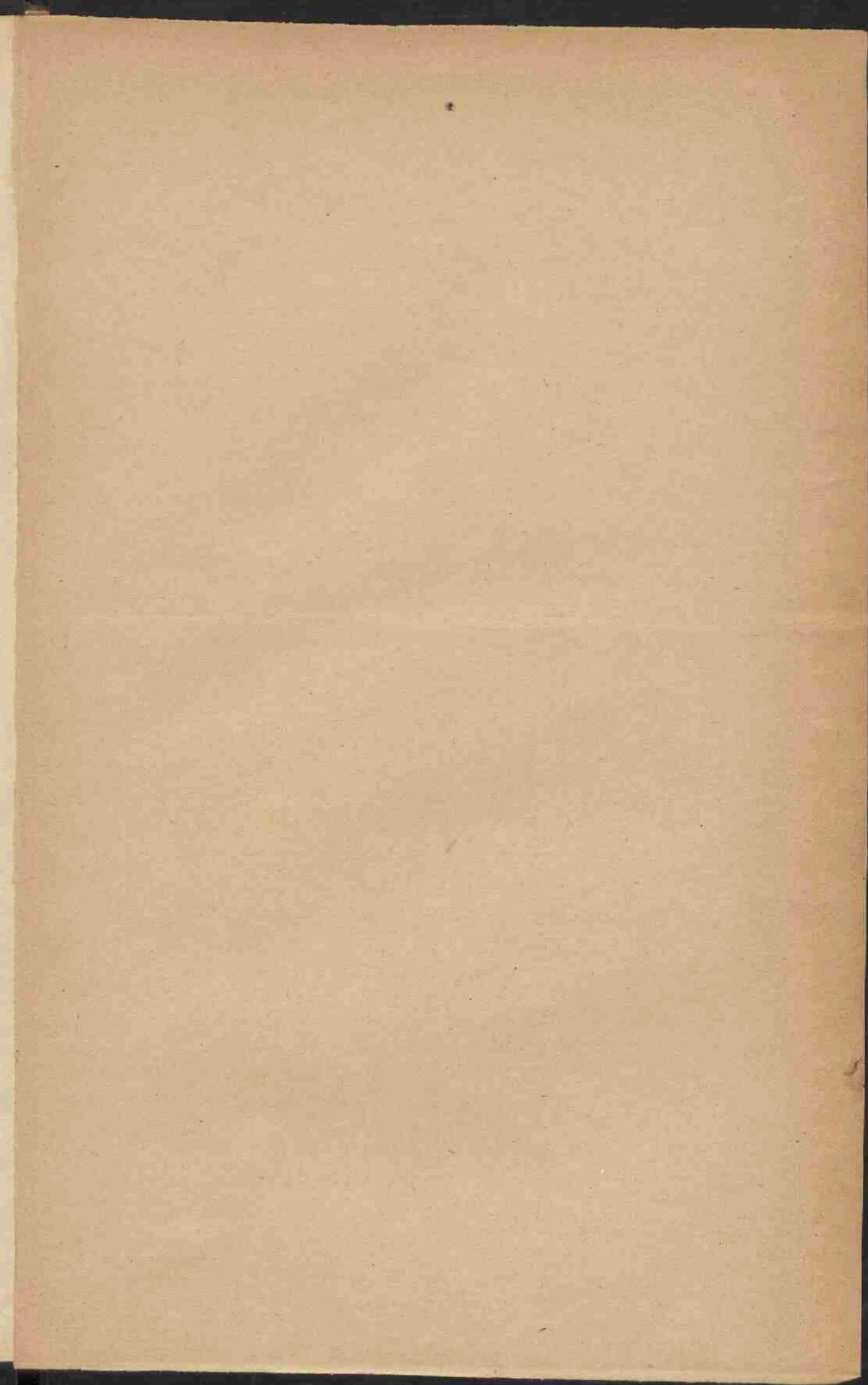
Dringend noodig is het aan den lanssteek meerdere precisie te geven. Ik heb trachten na te gaan, hoe daaraan kan worden voldaan en meen het doel te hebben bereikt door den lanssteek *subconjunctivaal* te maken. Nadat cocaïne en pilocarpine voldoende zijn aangewend, maak ik tangentiaal aan den hoornvliesrand, 3 à 4 mM. daarvan af, een insnijding in de conjunctiva. Met het pincet wordt het corneaal-gedeelte der conjunctiva opgelicht. De buitenrand van den limbus ligt nu bloot, en geeft een vast punt voor de plaatsbepaling, en men ontgaat de noodzakelijkheid om door de conjunctiva heen te gaan. Het wondkanaal kan nu zoo vlak mogelijk worden gemaakt. De wond wordt als het ware *kieuwvormig*, waarbij de binnenste wondrand als een klapvlies werkt, en er telkens niet meer vocht afvloeit dan men verlangt. Als plaats van operatie kies ik de bovenzijde, en, indien er astigmatisme bestaat, bij voorkeur den meridiaan van sterkste breking. Is het effect eventueel onvoldoende, dan wordt in denzelfden meridiaan aan de benedenzijde een tweede operatie verricht.

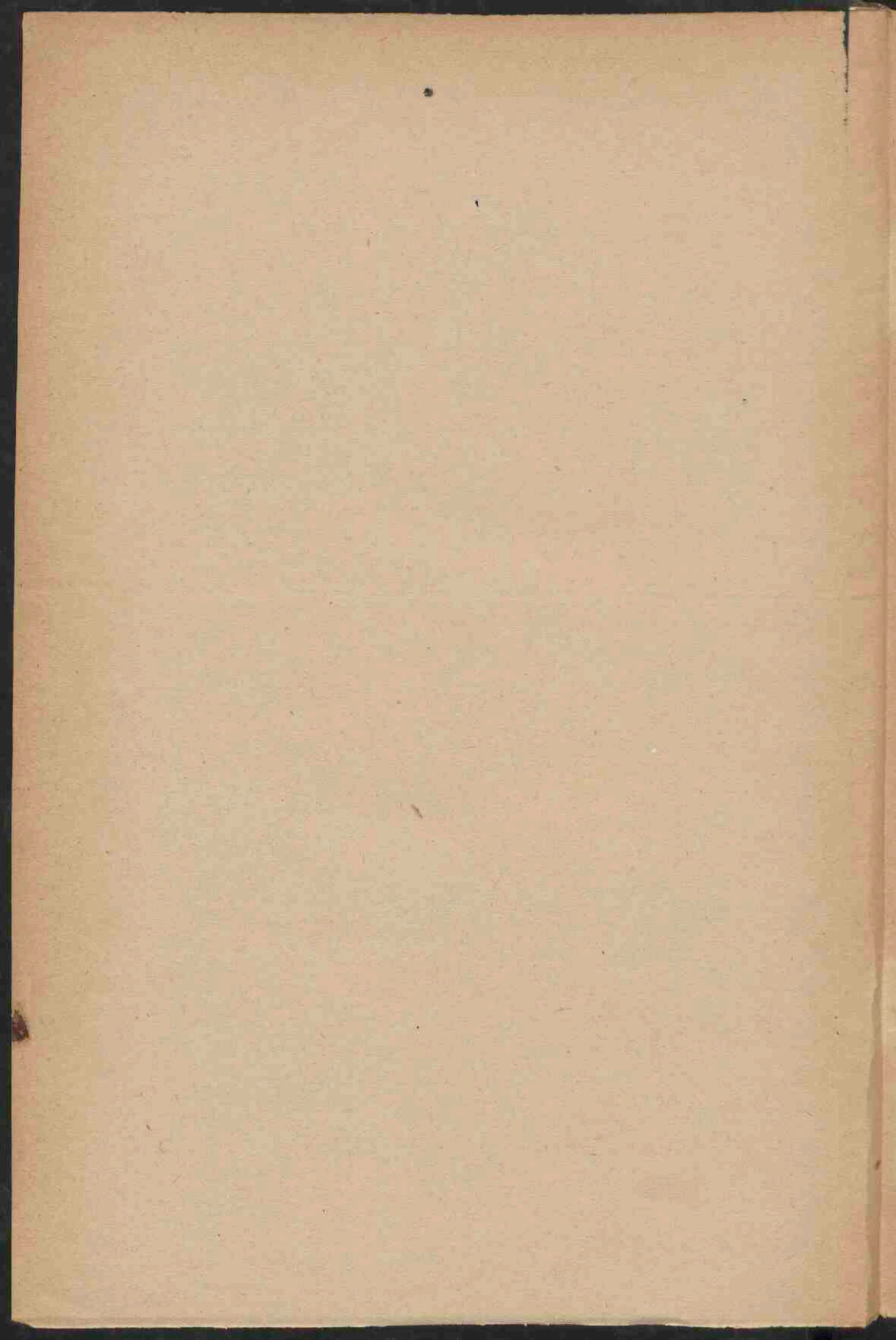
Maar, in den regel, geeft een goed uitgevoerde subconjunctivale sclerotomie, onder vereischte aanwending van myotica, dadelijk een voldoende resultaat.

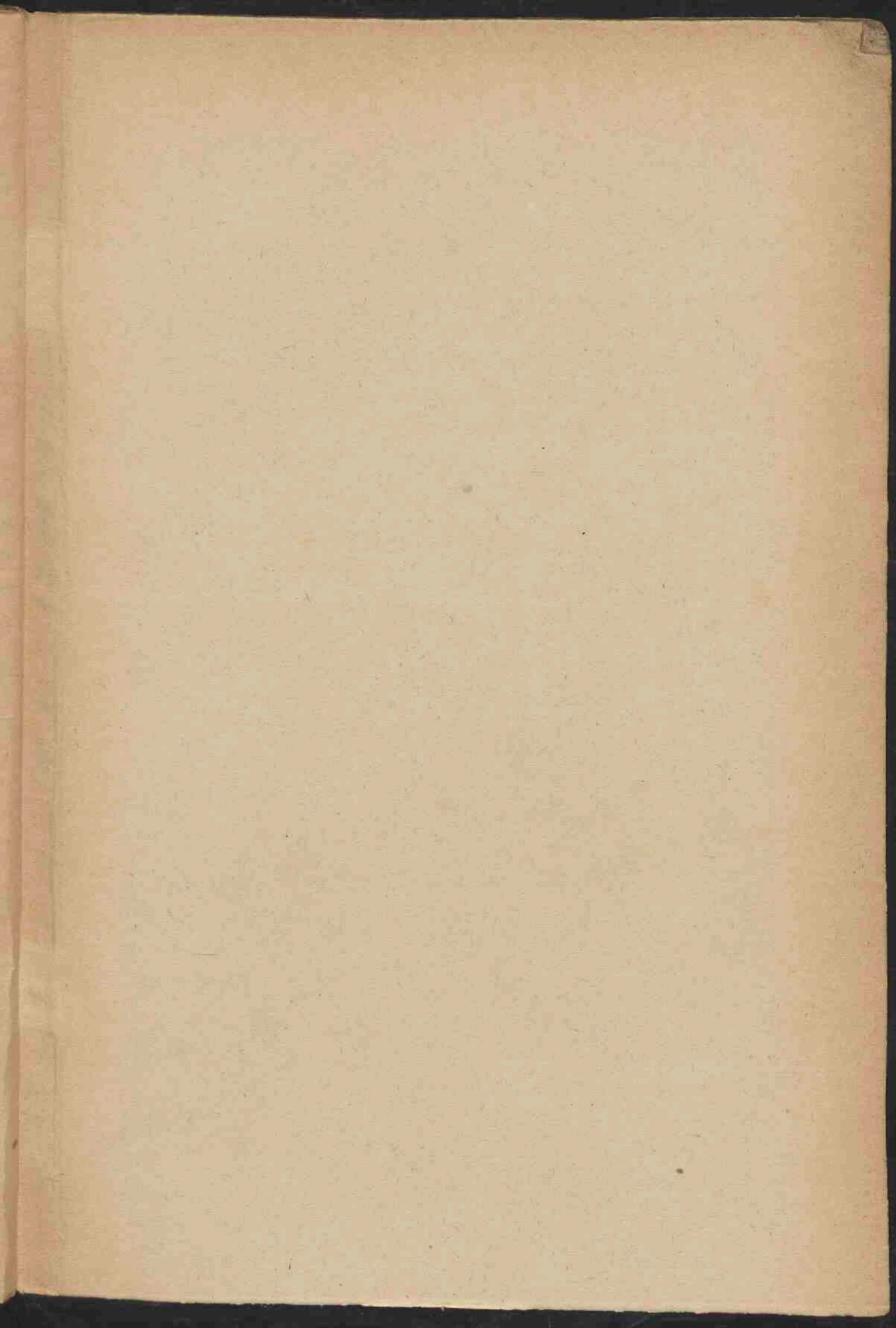
1) *Compte rendu de la Soc. Univers. d'Ophth.*, Paris 1861, pag. 12.

**UITTREKSEL uit de Statuten en het Reglement
van de Vereeniging „Het Nederlandsch
Gasthuis voor behoeftige en minvermo-
gende Ooglijders.”**

De Vereeniging stelt zich ten doel de stichting, instandhouding en uitbreiding van het Nederlandsch Gasthuis voor behoeftige en minvermogene Ooglijders.

Leeden der Vereeniging zijn al diegenen, welke den titel van Bestuurder dragen.

Bestuurders zijn allen, die 250 Gulden voor het doel der Vereeniging hebben bijgedragen. Als Beschermers worden onderscheiden de Bestuurders, die 5000 Gulden hebben bijgedragen tot stichting, instandhouding of uitbreiding der Instelling.

De zorg voor de uitbreiding van de finantieele bronnen der Vereeniging is aan de Regenten, aan de Correspondenten en aan de Commissiën opgedragen. Zij trachten het verkrijgen van jaarlijksche bijdragen en van giften inééns te bevorderen. Deze zorg wordt daarenboven aan al de Begunstigers der Instelling aanbevolen.